

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Filozofická fakulta

Bakalářská práce

2010

Lenka Lisovik

**Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Filosofická fakulta
Ústav bohemistiky**

**Bakalářská práce
Historie rodu Červíčkových, českých divadelníků**

**Lenka Lisovik
Bohemistika**

Vedoucí práce: PhDr. Věra Pospíšilová

2010

Anotace

Ve své bakalářské práci "Historie rodiny Červíčkových, českých divadelníků" se zaměřuji na české divadlo, a to zvláště na české kočovné divadelní společnosti. Cílem práce je totiž poukázat na nepřiliš doceněný význam těchto kočovných společností, které se za obnovu a rozkvět českého jazyka jistě zasadily více, než je dnes zmiňováno. Primárním materiálem jsou prameny a dochované dokumentace kočovné divadelní společnosti Ondřeje Červíčka, neboť jeho přímí pokračovatelé se dodnes věnují divadelní činnosti a díky tomu je možné lépe ověřit, jaký byl vlastně pravý úděl a existence kočovných společností. Dále je v práci vypracován přehled vzniku českého divadla od středověku po období romantismu a od tohoto období je, přes osobnost divadelního velikána J. K. Tyla, plynule navázáno na historii a přehled kočovných divadelních společností. Obsahovou zajímavostí je i přiložená dokumentace, nejen fotografická, ale i dochované tisky. Chtěla bych zvláště vyzdvihnout přílohu č. 3: Rodný list Ondřeje Červíčka. Ve své práci jsem uplatnila i heuristické hledisko, jehož účelem bylo ozvláštnění textu, a které je založené na realistických podkladech. Celá práce je snahou o "oprášení lesku" kočovných divadelních společností, které se zasadily o šíření češtiny na českém území.

ANNOTATION

In my bachelor work "History of Červíček family-Bohemian actors" I concentrated to Bohemian theatre, especially to Czech strolling companies. In this work I wanted to demonstrate underrated importance of these theatre ones. Strolling companies promoted re-creation of Czech language and its prosperity more than it is mentioned nowadays. The primary impuls are springs and extant documentation of this Andreas Červíček strolling company. I know that his recent continuators work as actors and actresses. Thanks to their activity we can better learn the importance of the strolling companies. Further in my work I tried retain a view of genesis Czech theatre since the Middle Ages to romanticism and theatre personality of J.K Tyl. An enclosed documentation is very interesting, including photographs and prints. I wanted to remit to the supplement Nr.3 - the certificate of birth Andreas Červíček. In this paper I remited heuristic standpoint, its script specifications to realistic basises. I tried "dust up" lustre of strolling companies, their meaning for propagation the Czech language in the country of Czech territory.

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury. Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

České Budějovice 5. ledna 2010

Děkuji PhDr. Věře Pospíšilové za odborné vedení, cenné rady a pomoc při realizaci této práce. Dále děkuji všem, kteří mi poskytli významný dokumentační materiál a byli ochotni se mnou spolupracovat. Mé poděkování patří také Mgr. Marii Valtrové za její ochotu a pomoc při dohledávání chybějících informací a panu Jindřichu Malšínskému za poskytnutí neocenitelných vodítek, bez nichž by realizace mé bakalářské práce nebyla úplná. Touto cestou bych ještě chtěla poděkovat i ostatním, kteří mi svou pomoc poskytli i v konečném výsledku.

OBSAH

1 Úvod.....	8
2 Stručný přehled vývoje českého divadla od počátků do období romantismu.....	9
2.1 Středověk.....	9
2.2 Doba husitská.....	9
2.3 Renesance a humanismus.....	9
2.4 Baroko.....	10
2.5 Národní obrození.....	10
3 Kočovné divadlo a přetěžký herecký úděl.....	12
3.1 Působení kočovných společností na českém území.....	12
3.2 Přehled nejvýznamnějších kočovných společností.....	15
3.2.1 První divadelní společnost česká pro venkov J.A.Prokopa (vznik 1849).....	15
3.2.2 Kulassovo Tylova divadelní společnost (vznik 1851).....	16
3.2.3 Zöllnerova divadelní společnost (obnovený vznik 1853).....	17
3.2.4 Společnost Jiljího Krämmera (vznik 1862).....	17
3.2.5 Společnost Pavla Švandy ze Semčic (vznik 1865).....	19
3.2.6 Společnost Hynka Viceny (vznik 1868).....	19
3.2.7 Společnost Josefa Faltýse (vznik 1875).....	20
3.2.8 Přehled ostatních kočovných divadel v průběhu 19. století.....	21
3.3 Současné české kočovné divadelní společnosti.....	22
3.3.1 Kočovná divadelní společnost Františka Ringo Čecha.....	23
3.3.2 1.neratovická divadelní společnost (vznik 1994).....	23
3.3.3 Kočovná divadelní společnost Klekího Petry (vznik 1995).....	24
3.3.4 Kočovná filosofická divadelní společnost (vznik 1999).....	24
3.3.5 Divadelní společnost Jana Hrušínského (vznik 2002).....	24
4 Cedule kočovných divadelních společností.....	26
4.1 Počátek cedulí obecně.....	26
4.2. Cedule kočovných divadelních společností.....	27
5 Kočovným divadlem s Ondřejem Červíčkem.....	30
5.1 Rozhovor s Ondřejem Červíčkem.....	31
6 Josef Kajtán Tyl a jeho odkaz.....	42
6.1 Tvrdohlavá žena.....	42
6.2 Tvrdohlavá žena – Paličova dcera.....	46
6.3 Ve službách Thálie.....	51
7 Dotazníky.....	54
7.1 Dotazník – pí Mgr. Marie Valtrová.....	54
7.2 Dotazník – pan Jindřich Malšínský.....	57
7.3 Dotazník – principál Jan Hrušínský.....	59
8 Shrnutí.....	62
9 Summary.....	64
10 Zkratky.....	66
11 Použitá literatura.....	67
12 Přílohy.....	68
12.2 Příloha č.2 - Plakáty a koncese.....	70
12.3 Příloha č.3 – Rodný list Ondřeje Červíčka.....	71
12.4 Příloha č.4 – Dokument z Jihočeské knihovny.....	72
12.5 Příloha č.5 - Dokument – Václav Vačkář.....	73
12.6 Příloha č.6 – Rodinné fotografie.....	74

1 ÚVOD

Bakalářská práce na téma „Historie rodu Červíčkových, českých divadelníků“ má být jakýmsi exkurzem do prostředí kočovných divadelních společností a vyzdvihnout či poukázat na některé aspekty, na které se dnes již zapomíná. Primárním příkladem je kočovná divadelní společnost Ondřeje Červíčka, jehož odkaz jsem si zvolila nejen proto, že jsme spřízněni rodokmenem, ale především proto, že chci poukázat na malé divadelní společnosti, které jsou dnes nedocenené, přestože svou činností napomáhaly k šíření a rozkvětu českého jazyka.

Dalším faktorem výběru tohoto tématu byla také jistá dostupnost materiálů, neboť někteří přímí pokračovatelé Červíčkovy rodu dodnes působí či působili v divadelní sféře. Nejznámějším potomkem byl jistě Rudolf Hrušínský nejst., s ním je snad spojená všeobecná znalost Červíčkovy společnosti. Zde chci však upozornit, že se má práce této osobnosti týkat nebude.

Zaměřím se především na samotné počátky vzniku českého divadla, na působení kočovných společností, na vznik a rozvoj kočovné společnosti Ondřeje Červíčka či na osobnost Ondřeje Červíčka a jeho rodiny – těch se bude má práce týkat nejvíce.

Není ovšem žádnou náhodou, že se po stránce obsahové budu částečně věnovat osobnosti J.K.Tyla. Zde se budu snažit poukázat na Tylovu všestrannost a talent, na jeho nesmírnou snahu o zasazení se o české divadlo, a také na mnoho následovatelů pro které byl mnohdy vzorem. Mým cílem je, aby vyplynula jistá spojitost mezi osudem Tylovým a osudem Ondřeje Červíčka, který jím byl celý svůj život silně ovlivněn, což se projevilo v jeho následném smýšlení a konání.

V práci uplatním různorodost materiálů, jako jsou fotografie, dochované dokumenty nebo zjednodušený rodokmen Červíčkovy společnosti. Čtenářsky zajímavým prvkem by také mohlo být uplatnění heuristického hlediska.

Věřím, že se mi podaří opět upoutat pozornost veřejnosti na kočovné divadelní společnosti, jejichž význam je nesporný, byť diskutabilní. Vždyť veřejnost vždy byla tím, kdo určoval divadlu směr.

2 STRUČNÝ PŘEHLED VÝVOJE ČESKÉHO DIVADLA

2.2 Středověk

Samotné počátky divadla spadají asi do 12.století. V této době však byly hrány hry s náboženskou tematikou – především pak dramatizace latinských textů z evangelií. Tyto dramatizace byly určené prostému lidu k lepšímu pochopení jejich smyslu. Vyprávějí nejčastěji o událostech spojených s Kristovou smrtí a vzkříšením, tzv. Svatojiřské officium. Postupně byly do těchto her přidávány zábavné motivy z frašek, až v nich komediální žánr převážil a texty byly postupně zesvětš'ovány. Je také známo, že hry byly představovány v klášterech, které byli, mimo jiné, i místem, kde se vždy shromáždilo mnoho lidí (např. Klášter sv. Jiří na Pražském hradě).

Nejstarší hrou pro lidové vrstvy se stalo drama „Mastičkář, kde vlastně poprvé promlouvá člověk z neprivilegované vrstvy. A i přesto, že má hra opět náboženskou tematikou, je zde patrná snaha vyvolat v obecnstvu pobavenou odezvu.

Sama čeština do dramatu pronikala tak, že vedle latinských písní byl i jejich český překlad (také zpívaný). Časem se pak mohl člověk setkat s pasážemi, které byly jen v češtině a na konec i s celými českými dramaty (mohlo však docházet k prolínání češtiny a latiny ve verších – tzv.makaronismy).

2. nejstarším dramatem je „Hry veselé Magdaleny“, kde je však tato světička zobrazena jako lehká žena.¹

2.2 Doba husitská

V době husitské dochází k naprostému úpadku divadla.V průběhu 14. století došlo, díky husitskému hnutí k omezování rozvoje divadelnictví na našem území. Důsledky přerušování tohoto vývoje byly pro české divadlo opravdu obrovské, protože došlo ke ztrátě spojení s Evropou, lidé se začali zajímat o zcela jiné literární žánry. Tím byla samozřejmě narušena kontinuita vývoje a české divadlo již nikdy nenavázalo na svoje počátky.

2.3 Renesance a humanismus

---

¹ Celý text dostupný na: <http://www.ucl.cas.cz/edicee/data/antologie/zliteratury/VZCL3/48.pdf> (dne 16.5.2009)

V tomto období nevznikne žádné původní české drama. V renesanci se však mimo upravených překladů antických dramát stále uplatňují díla čerpající z bible (Mikuláš Vrána Litomyšlský), ale také hry světské, ovšem s morálním ponaučením (Tobiáš Mouřenín z Litomyšle). Oproti středověku se hry hrají i ve školách a pro široký okruh měšťanstva. Organizovali je především jezuité, čímž se situace divadla, vůči době husitské, značně zlepšila. Náznak pronikání renesance se u nás objevuje již za vlády Karla IV. Renaissance se ovšem plně rozvíjí až koncem 15. století a tento rozvoj je zakončen až bitvou na Bílé hoře roku 1620. Humanismus pak v Čechách vyústil ve dva hlavní proudy:

1. mezinárodní, užívající latiny jako literárního jazyka a napodobující staré autory - Jan z Rabštejna a Bohuslav Hasištejnský z Lobkovic.

2. národní, zpracovával národní látky v češtině, ale slohově byl závislý na latinských vzorech - Viktorín Kornel ze Všehrd, Daniel Adam z Veleslavína.

Vznikají první frašky a objevují se i první hry s náměty z české minulosti (Jan Campanus Vodňanský – psal latinsky). Nebyl rozlišován žánr tragédie a komedie, většina her psána ve verších.

2.4 Baroko

V době baroka se česká tvorba projevovala především jako tvorba pololidová, proto jsou autoři her (jako je Hra o svaté Dorotě nebo Kratochvilná komedie) většinou anonymní. Oblíbeným prvkem byla například tzv. „interludia“ (intermedia, mezihry) – humorné situace, které byly vkládány mezi dějství velkých náboženských her a zesměšňovali lidového hrdinu. Hráli je obvykle venkovští učitelé a jejich žáci, nejčastěji o masopustu. Měla nepříliš složitý děj, spíše jednotlivé výstupy, a zachycovala bídné postavení selského lidu. Čelním představitelem byl např. Václav František Kocmánek, který jich napsal celkem 7 (Interludium kratochvilné o selském hňupu chtějícím žákem býti).

Zajímavé však je, že už v tomto období byli na venkově v oblibě potulné loutkářské společnosti, za národního obrození proslavené Matějem Kopeckým.

2.5 Národní obrození

Na počátku NO byla úroveň divadla stále velmi nízká, šlo však jen o to, vytvořit středisko českého divadla. Takové kde by se kvalitní hry vůbec mohly hrát neboť jistý

potenciál přece jen literární díla měla. Divadelníci se však museli potýkat s přízní ne příliš vzdělaného publika. Východiskem tedy byly jednoduché hry, které však mohly obsahovat kvalitní podklad a díky tomu bylo jistým způsobem touto cestou své publiku vzdělávat. Původní české hry však neexistovaly, byly překládány hry cizí, které se situovaly do českého prostředí.

V Praze bylo stálé Německé divadlo v Kotcích (od roku 1738), hrálo se zde však i česky (i když jen po skrovnu a hlavně odpoledne) a dokonce zde byla uvedena (1771) česká hra „Kníže Honzík“. Podobná situace se opakovala i ve Stavovském divadle (od roku 1738).

Změna nastala až s 1. českou divadelní scénou – divadlo Bouda (1786) – na koňském trhu, která existovala sice pouhé 3 roky, ale i za tak krátkou dobu se zde vytvořila 1. česká divadelní generace v čele s Václavem Thámem, Prokopem Šedivým, Janem Nepomukem Štěpánkem či Václavem Klimentem Klicperou.

Tato 1. generace divadelníků byla zároveň i prvním průkopníkem v oblasti českého divadla. Jejich působení zanechalo odkaz dalším generacím jejich nástupců, kteří jej pak nesli a šířili s neskonalou obětavostí po celé české zemi.

Jedním z nich byl i Josef Kajetán Tyl (zařazován do období romantismu), který šířil český jazyk putováním s ochotnickými společnostmi, jejichž působnost (po celých Čechách) měla pro obyvatelstvo velký význam, byť si to oni sami příliš neuvědomovali.

Právě s osobností Josefa Kajetána Tyla, a jeho putováním s ochotnickým divadlem, je svázána tato bakalářská práce již v samém základu. Neboť právě Tylův svazek s kočovným divadlem mu posloužil při vzniku mnoha her, které pak mohly být dále rozšiřovány ať s větším či menším úspěchem.

Má práce se ovšem netýká jen J.K.Tyla, ale i především souhrnu kočovných divadelních společností. Snahy o přiblížení jejich potulného a nelehkého života a obnovení jejich dávno zašlého lesku (pokud kdy nějaký měly) či vyzdvihnutí jejich tak zapomenutého významu.

3 KOČOVNÉ DIVADLO A PŘETĚŽKÝ HERECKÝ ÚDĚL

3.1 Působení kočovných společností na českém území

Konec 18. a počátek 19. století si s sebou do vínku přinášel touhu po divadle. Někteří buditelé z české společnosti si začali uvědomovat, že Čechům chybí také české divadlo. O Národním divadle a jeho výstavbě se zatím pouze jednalo a ostatní stálé divadelní scény byly většinou německé. Česká představení se v takovýchto divadlech sice hrála, ale byla spíše trpěna a zdaleka neposkytovala velkým divadlům záruku vysoké návštěvnosti. Aby tomu tak nebylo, muselo se něco změnit. Východiskem se podle našeho pozdějšího dramatického velikána J.K.Tyla mělo stát právě české kočovné divadlo.

Na počátku 19. století se v Čechách vyskytovalo sice mnoho kočovných společností, ale byly německé a trpěly velkou nouzí. Na německá představení, která byla často přeložena z francouzštiny, se nedalo přilákat příliš mnoho obecnstva. Německé společnosti se proto snažily zaměstnat ve svém ansáblu i české herce, doufajíc, že bude-li zařazena česká hra, bude návštěvnost publika vyšší. Problém se však vyskytoval v tom, že němečtí herci neuměli česky a mnozí z takto najatých českých herců zase neuměli německy a jejich kvality nedosahovaly žádné velké úrovně.

Bylo za potřebí pozvednout úroveň venkovských divadelních společností. Ředitelé ze zoufalství (a chytráctví) přijímali totiž do souboru lidi mladé, nekvalifikované, bez hereckých ambicí a nadání. Mladí lidé se snadněji nechali zlákat k tvrdému hereckému chlebíčku. Mnohokrát se také stalo, že byl k divadlu přijat i člověk, jehož touhou bylo se na dočasnou dobu se společností tzv. „svěst“ a později, při první lépe vypadající příležitosti, ji rychle opustit. Díky takovému obsazení nemohla společnost předvádět dobré výkony, a tudíž se nemohla ani uživit. Ředitelé však byli vynalézaví. Manipulovali s budoucími návštěvníky různými lživými informacemi o nabízeném představení, či je lákali na fantaskní loterie, které však nikdy nemohly mít vítěze.

Mezi takové manipulace patřila příkladně změna názvu dávno okoukané hry nebo propagace jména slavného herce, který však u společnosti nevystupoval. Ale i velice promyšlené intriky mají krátkého trvání. Ano, obecnstvo se dalo zlákat a jednou či dvakrát měla společnost plný sál. Posléze však si lidé mezi sebou řekli, jakým ptáčkům

„sedli na lep“, a divadlo pak již nenavštívili, i kdyby hráli sebelepší hru se sebelepšími výkony. Taková společnost se již nemohla ukázat dvakrát na stejném místě.

Díky takovému kočování bylo na herce pohlíženo (především na vesnici) s despektem nebo dokonce docházelo k tomu, že se jich obyvatelé štítily a nazývali je hanlivými přívzvisky. Situaci tedy bylo zapotřebí změnit, jak jsem již výše zmínila.

Úsilí, které této věci čeští velikáni věnovali (nejen Tyl, ale například i Klicpera, Prokop, Jungmann, Palacký aj.), bylo nemalé, ale úspěšnost jejich snah přinášela jen malou úrodu. Teprve počátkem šedesátých let 19. století se zdálo, že se dostávají první úspěchy. Mezi malými a slabými kočovnými divadelníky, se vyskytovaly již společnosti větší, česko-německé nebo i české, v jejichž vedení stáli lidé, kteří dobře rozuměli herectví, neboť jím sami prošli. Ti se pak snažili zaměstnávat ochotníky a lidi se zájmem o divadlo, a dokonce i vyškolené herce.

V 80. letech 19. století se však zdála být tato bohubilá činnost opět zmařena. Místodržitelem pro Čechy byl v té době hrabě Thun, který uděloval divadelní koncese snad každému, kdo o ně požádal. Společností se tedy na celém území vyrojilo jako „hub po dešti“ a o jejich kvalitě se nelze nic dobrého domnívat. Bylo jich dokonce tolik, že štace střídala štaci. Jedna společnost město či vesnici opustila a druhá již byla připravena a roznášela své prezentační cedule. Někdy dokonce byly nuceny hrát dvě společnosti v jednom městě (stalo se tak například v Hradci Králové²) a o diváky tak byla ještě větší nouze.

Jediným plusem v tomto období bylo založení „Ústřední jednoty herecké“ (1885)³, jejímž úkolem bylo poskytnout alespoň to nejnужnější zázemí padlým hereckým společnostem a jejím členům.

Lidé se i přes tyto těžkosti o divadlo zajímali. Zrodilo se také mnoho kritiků, kteří svými hlasy chtěli upozornit na společnosti podvodné a naopak vyzdvihnout společnosti kvalitní s dobrým českým repertoárem, který byl v 80. letech 19. Století již hodnotný a bylo tedy možné jej uvádět s větším úspěchem než světoznámé a špatně přeložené (nastudované) hry. K těmto kritikům můžeme směle řadit Turnovského či Kubera, kteří vyzývali i k odstranění žebravých zlovyků některých společností. Tvrdili, že to k renomé společnosti nepřispívá a takové jednání vrhá špatné světlo i na ostatní kvalitní

---

2 Táborský, Vojta Štein: Dějiny venkovských divadelních společností, Praha, Svaz československého herectva, 1930, s. 23

3 Táborský, Vojta Štein: Dějiny venkovských divadelních společností, Praha, Svaz československého herectva, 1930, s. 30

soubory. Své kritiky pak uveřejňovali v „Divadelních listech“, které vycházely od 80. let 19. století. Snažili se v lidech vyvolat touhu po mateřském jazyce a publikovat dobré odezvy obecnstva na česká představení známých divadelních společností.

Přestože po smrti J.K.Tyla bylo toto úsilí utlumeno, měl mnoho následovníků, kteří dokázali ostatní přesvědčit, že kočovné společnosti jsou a vždy budou nedílnou součástí české společnosti. Některé z kritických ukázek, které plnily obsah „Divadelních listů“, si tedy dovolím ocitovat, neboť jsou skvělou vizitkou o důležitosti významu venkovských společností.

Z Hořovic: „*Společnost B.Prokopové hrála za pohostinské hry Mošnovy – jehož kritik chválí do nebe za 3 aktovky (Nápady, Akrobat, a parodii Faust a Markétka...z dam vynikla paní Brázdová...obecenstvo hořovické jako vždy jindy, dalo na jevo svou netečnost k divadlu, sedadla byla silně prořídlá...*“⁴

(Hov.Div.L.1880)...

Z Českých Budějovic:

„*Společnost Kramuelova, která zde hraje již od září, těší se zde značné oblibě, představení její úplně vyhovují ... Společnost těší se i velké podpoře zdejší městské rady, což jest v našich poměrech zvláštností. Z herců chválí se Kramuele, Suk, Kaška (syn známého pražského komika), Pacelt, Trnka, Suková, Bidrmanová, Bollardová, Havelková aj. Z her: Zlatohlávek, Adriena Leucouvrieur, Vikomt z Letoriéru, Arria a Messalina aj.*“⁵

Z Jindřichova Hradce o těžce společnosti:

„*... společnost Kramuelova těší se stále přízni umění milovaného obecnstva, kteréž s dostatek dovede oceniti zásluhy dobré společnosti. Repertoir nevykazuje však mnoho zvláštního. Hry jsou tak staré a obehnané, že by měly právem ustoupiti novějším.*“⁶

(V Hov.Div.L.1881)

---

4 Hořovické Divadelní Listy,1880

5 Hořovické Divadelní Listy,1880

6 Hořovické Divadelní Listy,1881

„Společnosti Šumově vytýká referent v *Ivančicích* (Hov.Div.L.1881) *špatný repertoár , špatnou češtinu ... Jinde odsuzují referenti staré překlady, které by se měly dáti na zasloužený odpočinek.*“⁷

O společnosti *Frant.Pokorného* píše týž referent v těchž listech: „*Přísné ruce režie, nejvíce však starostlivým zkouškám a pilnosti herců děkovati jest, že společnost celkem vyhovovala ... Škoda jen, že ředitelství nehledělo si více her původních...*“⁸

Kritik pochvalného i opačného rázu bylo napsáno ještě mnoha a rozhodně neztratily na své podnětnosti a zajímavosti dodnes. Přínosnější v mém bádání však pro mne bylo pojednat o jednotlivých (nejznámějších) společnostech podrobněji. Mnohými z nich totiž při svých začátcích prošel i Ondřej Červíček. Muž, se kterým se v mé práci setkáme vícekrát a jehož osud je s divadlem pevně svázán. Neboť je to on a jeho rodina, kterých by se má práce měla dotýkat nejvíce.

3.2 Přehled nejvýznamnějších divadelních společností

3.2.1 První divadelní společnost česká pro venkov Josefa Aloise Prokopa (vznik 1849)

Jak je již z názvu společnosti patrné, byla první českou kočovnou společností. O její vznik se zasloužil J.K.Tyl společně s redaktorem Vávrou. Nato, aby společnost mohla vůbec vzniknout, bylo zapotřebí získat nejméně tisíc zlatých. Za pomoci ochotníků, mecenášů i herců, byla tato částka nakonec sehnána a zbývalo jen dosadit do jejího vedení schopného ředitele. Tím se stal Josef Alois Prokop. S touto volbou byl každý srozuměn, neboť Prokop měl již v té době přes více jak dvacet let divadelní praxe. Se všemi dostupnými českými hrami, kvalitním šestnáctičlenným osazenstvem (jež sám vybral), kostýmy a dekoracemi, vyrazil na svou první štaci do Chrudimi. Kočovníci zde byli toužebně očekáváni a následně velmi mile přijati. O jejich příjezdu se vědělo již dávno z různých literárních periodik (např. Pražský večerní list).

Herecký ansábl se mohl pyšnit osobnostmi, kterým se dala věštit velmi povzbudivá budoucnost. Ostatně jako celé společnosti Prokopově. Mezi takové členy patřili z vybraných : Hynek Vincena, panna Bělská, Jiljí Krämmer, Žížala-Donovský a jiní.

---

7 Hořovické Divadelní Listy,1881

8 Hořovické Divadelní Listy,1881

Díky vlasteneckému zaujetí a smyslu pro dobrou práci, se divadlu dařilo první dva roky velmi dobře. Bylo s nimi jednáno vlídně a mnozí z mecenášů jejich činnost podporovali.

Postupně se však nad divadlem „začaly stahovat mraky“. Ředitel Prokop si navykl na pohodlný život. Přivykl jistému „luxusu“ a dobrému jídlu, a co hůře i pití. S postupem času ztratil smysl pro zodpovědnost i pro věc. Na společnost již nebylo tak mile pohlíženo. Na povrch prosákly i spory týkající se samotných manželů Prokopových. Žena J.A.Prokopa byla Němka. Českému jazyku se nikdy nenaučila a v této záležitosti se vedlo mnoho sporů. V jejích rukou též spočívala odpovědnost za kasu a ve chvíli, kdy herci zjistili, že jim není vyplácená gáže tak, jak má být, začali společnost opouštět. Sice přicházeli jiní, ale ani oni nevytrvali dlouho. Nakonec odešli i ti, kteří se řadili k novějším členům společnosti, jako Hynek Mušek či Josef Faltys.

Náhle si Prokop uvědomil, že je společnost ztracena. Svého jednání snad i litoval, ale změnit se na tom nedalo nic. Dva měsíce po odchodu těchto herců J.A.Prokop zemřel⁹.

V uchovaných spisech pamětníků na něj však nikdo nevzpomíná ve zlém. Naopak říkají, že pokud byl střizlivý, dalo se s ním jednat bez problémů. Prý to byl skutečně člověk, který divadlu rozuměl. Ale choroba, kterou bychom dnes nazvali alkoholismem, způsobila, že První divadelní společnost česká upadla pomalu do zapomnění. Naštěstí stačila ještě předtím zapustit kořeny svých pokračovatelů.

3.2.2 Kullasovo-Tylova divadelní společnost (založena 1851)

V roce 1851 byla zastavena částka 4.000 zlatých, kterou poskytoval ustanovený výbor na české hry. Tyl a kolektiv kolegů, kteří ho obklopovali, obdržel výpověď ve Stavovském divadle. Rozhodl se pro odchod k venkovské divadelní společnosti. Jako vlastenec a veřejný odpůrce mocnářství však neobdržel koncesi. Oslovil však kočující německou společnost. Ředitel Kullas, který byl zrovna na pokraji úpadku, jej vděčně přijal a pronajal mu svou koncesi německou. Díky té se Tylovi podařilo prezentovat mnoho českých her a Kullasovo divadlo pozvednout. Jen co se mu však začalo dařit lépe, dozvěděli se úřady o jeho pronajaté koncesi. Ta mu byla okamžitě odebrána a Tyl musel kočovníky opustit.

---

⁹ Společnost vedla ještě nějaký čas jeho žena. Divadelní společnost tak zkrachovala úplně, přestože se jí podařilo přimět k návratu Josefa Faltyse. Faltys jí neměl v úmyslu platit měsíčně třicet zlatých za pronájem koncese a raději založil svou vlastní divadelní společnost.

Na jeho místo nastoupila brzy náhrada v osobě Josefa Štandery. V roce 1859 mu Kullas pronajal koncesi a ze společnosti Kullas-Tyl se stala společnost Kullas-Štandera. Ve společnosti i nadále setrvali herci zvučných jmen: Hynek Mušek, Josef Faltys, Jindřich Mošna, Ondřej Červíček aj. Štandera byl schopným principálem, plnil si kapsy na úkor herců. Nikdo ale netrpěl nouzí a bídou, obzvláště štace v Josefově (pevnost podléhající vojenským úřadům) se traduje mezi všemi jejími účastníky jako velmi úspěšná. Zde se hrálo jak německy, tak česky, přitom jednotlivá představení byla navštěvována oběma národnostmi. V roce 1863 přišel Kullasovi další zákaz. Koncesi nesměl dále Štanderovi pronajímat. V tomto období už byl Kullas starý pán a necítil se na záležitosti spojené s ředitelováním dost silný. Mušek a Faltys (měl poměr s dcerou herce Muška) mu zachovali věrnost, díky nim se mohlo hrát dál.

Kolem roku 1865 se začaly spory mezi Čechy a Němci vyhrocovat. Přípravy na válku mezi Rakouskem a Pruskem byly v plném proudu. Obyvatelstvo mělo jiných myšlenek než na divadlo. Společnost začala nuzovat a snažila se někde přestát bídu. Místem jejich útočiště se stala Choltice. K jejich štěstí byla válka brzy ukončena (1866) a ovzduší bylo klidnější. Herci byli nuceni okamžitě opustit Choltici s odchodem pruského vojska. Nemohlo jim být odpuštěno, že hráli pro cizáky, byť k tomu byli donuceni, aby nezemřeli hladu.

Období mezi léty 1866-1873 bylo šťastné. Do té doby přísná cenzura, ztratila něco na své příkrosti a mohly být hrány hry, které nesly tituly „Jan Hus“, „Jan Žižka“, „Žižkova smrt“ a jiné. Toho se snažil Kullas využít a nutno podotknout, že se mu to dařilo. Hry byly přijímány s jásotem a nadšením, což se projevovalo hojnou návštěvností. S problémy se společnost setkala jen v Mělníku. Tamější hejtman zmíněné hry nejprve nepovolil, ale na pozdější žádost Faltysovu učinil opak.

Kullasova divadelní společnost patří ke společnostem větším a úspěšnějším. Její význam a hlavně dlouhé trvání jejího působení jsou toho více než důkazem.

3.2.3 Zöllnerova divadelní společnost (obnovený vznik 1853)

Jedná se o nejstarší českou a zároveň německou divadelní společnost vzniklou již po zániku společností výše zmíněných, v tehdejší Rakousko-Uhersku. Společnost samu zprvu neřídil sám Filip Zöllner, ale koncesi pronajal Josefu Štanderovi (Mimo jiné i na Tylovo naléhání. Tyl ve společnosti posléze také působil, nikoliv však jako ředitel, neboť mu bylo jakékoliv pronajímání koncesí úřady zakázáno.). V této společnosti se

pak můžeme setkat s již známými jmény některých herců, kteří zde povětšinou našli své útočiště po zániku Prokopovy divadelní společnosti. Filip Zöllner se vedení ujal až v roce 1854 nejprve prozatímně (hrozilo zavření společnosti, pokud by ji on sám neřídil), později natrvalo.

Zöllner nevedl své ovečky až tak špatně. Naopak. Časem ovšem začali herci strádat na úkor svého ředitele, kterému se dařilo velmi dobře, a návštěvnost klesala. K jejímu obnovení však pomohla paradoxně Tylova smrt a jeho slavný pohřeb. Přesto se Zöllner, který měl k Tylovi velmi vřelý vztah, neustále ocital ve sporech se Štanderou a vše nakonec vedlo k jejich rozluce. Tylovo místo režiséra pak obsadili J.E.Kramuel a František Čížek. Boj společnosti o „místo na slunci“ mohl pokračovat a trval ještě devět let (do 1863), než její ředitel navždy odešel.

Zvláštní náhodou zemřel Zöllner asi v místech, kde předtím J.K.Tyl, a dokonce byl v jeho blízkosti následně také pochován. Koncese přešla na vdovu Elišku Zöllnerovou, která od té doby řídila společnost sama. Byla k tomu velmi způsobilá, neboť už její původní profese (baletní tanečnice) ji naučila „tvrdému chlebíčku“ uměleckému. Byla úspěšná, hodná a velmi vážená.

S láskou na ní vzpomínal i Ondřej Červíček¹⁰ (té doby u Kullasovy divadelní společnosti), když se s její společností setkal při štaci v Cholticích, která, jak již bylo zmíněno, přinesla hercům tvrdé chvílky. Zmiňuje se, že bylo obdivuhodné pozorovat, jak statečně čelí těžkému údělu a při tom všem se ještě stará o „své herce“, aby krizi nesli co možná nejlépe. Muselo se přestat hrát, ale mnozí z herců i nadále podle svých možností rodinu Zöllnerovu podporovali, aby tato přestávka mohla být jen dočasnou. Stalo se tak, i když ještě v době války bylo možné hrát jen německy, a později začala společnost opět vzkvétat – Zöllnerové byla dokonce povolena koncese i pro oblast Brna.

Hrát v Brně se však nakonec nevyplatilo a to především díky stávající politické situaci (spory mezi staročechy a mladočechy). Představení byla málo navštěvována a značný prodělek pocítil každý. Posledním zlomový bodem se roku 1880 stala velká povodeň, která zničila téměř vše, čím společnost disponovala. Eliška Zöllnerová poté opustila Moravu, vrátila se do Čech, a již se do Brna nikdy nezavítala.

---

¹⁰ Bez zajímavosti také nezůstává milá poznámka k cedulím její společnosti. Byly prý vždy zručně vyrobené a nepostrádaly „glanc“.

Eliška proslavila svou společností, byla dobrou vizitkou pro všechny, kteří jejím vedením mohli projít. Dožila se velmi vysokého věku (89. let) a až do svého skonu společnost doprovázela. Zemřela 25. července 1911.

3.2.4 Společnost Jiljího Krämmera (vznik 1862)

Jiljí Krämmer nejprve působil u Prokopovy divadelní společnosti, prošel i společnostmi Kullasovou a jinými, až si sám zažádal o koncesi, které bylo po delších průtazích vyhověno. Jako herec bohužel vůbec nevynikal, byl však podnikavý a jen díky tomu hrál velké hry s malým počtem herců. Roku 1877 zemřel, aniž by dosáhl větších úspěchů.

Zmiňuji se o něm jen z důvodu, že i u jeho společnosti se Ondřej Červíček krátce ocitl, avšak nezdržel se. Z jeho vzpomínek vyplývá, že Krämmer (byť byl velmi sympatický) žil na úkor svých herců. Výdělky byly tak slabé, že jej dokonce musela podporovat jeho rodina, aby si zajistil živobytí. A tak Červíčkově nezbývalo nic jiného, než průměrně dobrého herce, avšak špatného ředitele Jiljího Krämmera opustit.

3.2.5 Společnost Pavla Švandy ze Semčic (vznik 1865)

Jedna z nejlepších a největších divadelních společností. Švanda byl vynikajícím dramaturgem, režisérem i hercem. Jeho houževnatost, píle a energie mu postavily pomník v éře kočujících divadel. Mnozí z jeho herců se stali pozdějšími ozdobami Národního divadla (Vendelín Budil, Vojan či Hana Kvapilová). Redigoval, psal kritiky a jinak všestranně a výborně se dokázal angažovat. Rozmnožil počet českých divadelních představení (nejen na soboty a neděle, ale i na dva dny v týdnu), neboť ještě před založením své společnosti zastával post ředitele městského divadla v Plzni. Tento post mu byl střídavě odebírán a opět svěřován. Času, ve kterém mu městské divadlo svěřeno nebylo, využíval k putování se společností po jižních Čechách, kde jeho obliba neustále vzrůstala. Také v Praze nezanedbal svou dobrou pověst. Vybudoval letní arénu, kde se hrálo po celý čas léta v pevně stanovených termínech. Zde však herci nepodávali nejlepší výkony, neboť taková představení byla brána spíše jako odpočinek a příprava herců na sezónu zimní. Takováto aréna byla pro dobrý úspěch nakonec postavena i v Plzni, ale příliš velký ohlas zde nesklidila.

Přesto byla Švandova cesta životem ověněna výčtem mnohých úspěchů. Jeho obliba zůstávala neotřesitelná. A možná také díky tomu se mu podařil přímo „husarský kousek“. Roku 1881 vybudoval totiž přes všechny pochybnosti stálé divadlo na

Smíchově, které bylo vždycky jeho snem a neslo oficiálně jeho jméno „Švandovo divadlo na Smíchově“. Bylo druhým stálým divadlem v Praze a naplnilo veškerá očekávání.

Roku 1891 byl však Švanda raněn mozkovou mrtvicí a zemřel. Společnost převzal jeho syn Pavel Švanda ml., ale nebyl k takovému úkolu zrozen. Poklesávající reputaci zachránila až jeho sestra Marie, pod jejímž vedením získala společnost opět svůj lesk.

3.2.6 Společnost Hynka Viceny (1868)

Jeden z neustálých divadelních optimistů. Odchovanec Prokopovy společnosti a jeden z Tylových¹¹ příznivců. Výborný herec „tělem i duší“. Dostávalo se mu střídavých úspěchů a jeho život by se dal nazvat spíše plahočivým. Dařilo se mu jako všem menším kočovným společnostem. Byl však k hercům upřímný a poctivý. Nakonec musel společnost rozpustit a usadil se u své dcery a syna ve Velvarech. Nezahálel tu však a věnoval péči ochotnickým spolkům a vůbec věcem aktivně veřejným. Jeden z průkopníků dramatického umění zemřel roku 1911 v 92. letech.

3.2.7 Společnost Josefa Faltysa (založena 1875)

Faltys si vedení společnosti na nečisto vyzkoušel u vdovy Prokopové (Prokopova divadelní společnost), a dospěl k závěru, že si může založit společnost vlastní a že ji může i dobře vést, a o to mu šlo především. Byl poctivý a oddaný divadlu. Bral svůj úkol velmi vážně a díky tomu byl všude s úctou přijímán a vítán.

Byl nejen milý, ale i bystrý. O tom svědčí jeho spásný nápad sloužící k záchraně představení v Českém Brodě. Společnost si hověla zrovna ve velmi špatných časech. V Brodě navíc nebylo kde hrát a ochotníci nechtěli kočovníkům svou divadelní scénu půjčit. Dluhy se kupily a situace vypadala neutěšeně. Faltys však, pod příslibem hostování slavného herce z Prahy, vymínil pro společnost tuto scénu. Následně odjel za svým přítelem Frankovským do Prahy a vylíčil mu, v jak zoufalé situaci se nachází. Ten byl jeho dlouholetým přítelem a s hostováním rád souhlasil. Úspěch, jež pak zaznamenala Faltysova společnost v Českém Brodě, byl nezapomenutelný.

Takto spolupracoval s Frankovským, Mošnou a jinými i nadále a jeho společnosti se nevedlo vůbec špatně. Fungovalo to tak ještě několik let. Ale kolem roku 1890 začala kočovná divadla krachovat. I Faltys se rozhodl rozpustit své herce a místo toho si

---

¹¹ Po odchodu z Prokopovy společnosti, kvůli dlužním poměrům, přešli manželé Vicenovi ke společnosti Zöllnerově, kde je setkání s J.K.Tylem velmi ovlivnilo.

otevřel v Modřanech uzenářství. Tento krok ho však stál zdraví i peníze. Nebyl zdatným obchodníkem a nezbylo mu nic jiného, než obnovit divadelní společnost. Opět jezdil po Čechách, ale dřívější slávy nebylo možné dosáhnout. Přesto byl jeho soubor upravený, malý sice, ale kvalitní. Toužil však již po odpočinku, který si mohl dovolit až po roce 1908, kdy se jeho syn Karel dostal k pražskému stálému divadlu. Nechal pak společnost řídit druhého syna Břetislava a v Praze se natrvalo usadil.

Faltys byl divadlo samo. Přesně dodržoval jeho zásady, miloval ho a s elegancí jej i sebe prezentoval vždy přesvědčivě, nenásilně a s neutuchajícími ovacemi.

3.2.8 Přehled ostatních kočovných divadel v průběhu 19. století

- 1863 - Divadelní společnost Josefa Emila Kramuela
- 1863 - Divadelní společnost Františka Josefa Čížka
- 1864 - koncesi obdržel Václav Braun
- 1864 - koncesi obdržel Antonín Mušek
- 1864 - Kočovní divadelní společnost Aloise Merhauta
- 1866 - koncesi obdržel Jan Jelínek
- 1866 - Kočovní divadelní společnost Františka Pokorného
- 1869 - zřídil divadelní společnost Václav Svoboda
- 1870 - zřídil divadelní společnost Václav Pázdral
- 1870 - Divadelní společnost Emila Rotta
- 1871 - vznikla společnost Arnoštky Reimerové-Libické
- 1873 - společnost spisovatele Josefa Jiřího Stankovského
- 1874 - Divadelní společnost Františka Vratislava
- 1876 - vznik divadelní společnosti Václava Choděry
- 1877 - vznik jedné z největších divadelních společností, společnost Pištěkova
- 1878 - koncesi obdržel František Ludvík
- 1880 - koncesi pro menší divadelní společnost obdržel Ondřej Červíček
- 1887 - koncesi získal Josef Mušek
- 1890 - koncesi získal Hynek Mušek

Tento výpis divadelních společností slouží pouze k lepší přehlednosti a orientaci na tehdejší scéně kočovníků. Ale přelom 19. a 20. století se stává pro takovéto společnosti kritickým, neboť po roce 1918 (vznik Československa) poklesl o divadlo zájem. Ten stagnoval až zhruba do roku 1923, kdy se postupně zvedl na úroveň obvyklou v Evropě.

V tuto dobu se české divadlo sice rozvíjelo mimo hlavní centra (Praha, Brno a Plzeň), ale nikoliv formou kočování, nýbrž vzrůstem a vytvářením pevných, byť malých scén, které byly povětšinou avantgardního rázu. Velká divadla pak hrála většinou klasické hry a velmi populární byla například ruská klasika.

Naprostým krachem pro existenci kočovných divadel se stalo vyhlášení protektorátu pro Čechy a Moravu. Kočovníkům jednak bylo zakázáno jejich činnost provozovat a i kdyby takovýto zákaz vydán nebyl, nenašla by žádná ze společností své obecnstvo. Jejich repertoár byl zastaralý a většina her neaktualizovala tehdejší situaci, která se jevila jako velmi neutěšená. Prosadila se totiž nová, nejdříve většinou levicově (později antifašisticky) orientovaná divadla.

V průběhu druhé světové války se hrála především opět klasická díla, která prošla tehdejší cenzurou, a divadlo se tak nekompromitovalo spoluprací s fašisty. V roce 1944 byla česká divadla uzavřena.

Roku 1945 byl uzákoněn zákaz divadelního podnikání a divadla byla postupně znárodnována, tento proces - dostávání divadel pod vliv státu - byl zakončen v březnu 1948, kdy byl vydán Divadelní zákon. Tím se divadla zcela dostala do úlohy šířitele ideologie KSČ. Tato role byla po roce 1956 oslabena. V pozdějších letech byl možný ještě svobodnější projev, ale k obnovení svobody nedošlo. V tomto období vznikla řada tzv. divadel malých forem, která byla porůznu zakazována a povolována, popř. stěhována na méně lukrativní místa. I přesto, nebo možná právě proto, bylo české divadlo v šedesátých letech na vysoké úrovni a platilo za jedno z nejdůležitějších na světě.

Po roce 1968 se velká divadla opět dostala do role přísluhovače režimu. Pokud se velká divadla chtěla bránit, hrála klasické apolitické hry. Malá divadla byla pod přísným dohledem cenzury, ale i přesto se pomocí různých narážek a jinotajů často kriticky vyjadřovala k soudobé společenské situaci, což publikum bylo schopno „spiklenecky“ dešifrovat a divadla tak až do pádu socialistického režimu byla centry kulturního života i disentu. Za sametové revoluce hrála divadla značnou úlohu. Byla to místa, kde probíhala veřejná shromáždění, herci jezdili po malých městech a vesnicích šířit ideje revoluce atp. Je nutné ale připomenout, že se žádná z tehdejších kočovných společností po válce ani později již neobnovila. Smýšlení obyvatel se změnilo, stejně jako situace, ve které se lidé nacházeli. I pohled na herce samotné získává jiného významu. Jejich práce si ve válečném i poválečném režimu získala značnou přízeň obecnstva. Častokrát

bylo divadelní představení to jediné, v čem bylo snad ještě možné spatřovat nějakou naději pro světlejší zítřky.

3.3 Současné české kočovné divadelní společnosti

V polovině 90. let 20. století se myšlenka kočovných společností vrátila. Již ne však v pravém smyslu slova. Pomalu a opatrně si někteří milovníci divadla začali vzpomínat na jeho počátky a snaha o návrat k jeho pramenům jim vnukla myšlenku obnovy.

Společnosti, které posléze vznikly a vznikají, však s sebou nenesou nouzi a strádání, nýbrž odpočinek, zábavu a radost. Herci mají většinou stálá zaměstnání, která s divadlem vůbec nesouvisí, věnují se mu jen „rekreačně“. Rekreačně však neznamená, že by své hry odbývali, pouze to pro ně není prioritou, ale zálibou.

Takováto kočovná divadla necestují celoročně, ale například jen v době letních prázdnin či vystupují při jiných zajímavých událostech. Stávají se zajímavou atrakcí, která vždy najde své diváky.

Kočovníci dnešní doby nikdy nezakusí, jaké strasti museli zdolávat jejich předchůdci. Avšak budou poznávat rozkoš náhlých úspěchů a smutek z nenadálé prohry. Jejich vystoupení nám možná připomene, že naturel obecnstva se od dob Tylových nijak výrazně nezměnil, neboť lidé dokáží mnohdy rozpoznat kvalitu od kvantity.

3.3.1 1983 - Kočovní divadelní společnost Františka Ringo Čecha

V roce 1983 založil František Ringo Čech svůj vlastní divadelní soubor *Čechovo prozatímní divadlo*, ve kterém působil jako hlavní autor, umělecký vedoucí, ředitel, herec i scénárista. Parodické zájezdové divadlo, které kritiky velmi udivovalo a pobuřovalo nejen svým nezvyklým naivisticky laděným humorem, ale i faktickým divadelním neumětelstvím (patrně cílevědomým), mělo nicméně u obyčejných diváků velký úspěch. Diváci se při Čechových humoriádách velmi dobře bavili, počty repríz jednotlivých her šly do mnoha stovek či víc. Společnost je úspěšně provozována dodnes a může pochlubit účinkováním mnoha dnes již slavných herců (Pavel Novotný, Jan Rosák, Nancy Johanes aj.), kterým není více či méně ostrá satira cizí.

3.3.2 1994 - 1. neratovická divadelní společnost

Vznikla na popud několika stávajících místních divadelních souborů (Havlíček a Sluníčko). Specializovala se hned od počátku na divadelní tvorbu pro děti a mládež, a to

v činohře i loutkohře. Později byl repertoár ještě obohacen o pohádkové, výpravné inscenace s hlubším etickým i estetickým přesahem. Jedná se především o pásma lidových promluv či kompilace lidových her českého baroka uváděných v adventním čase. Společnost pak vyjede s takovou vánoční náplní na ověřenou tradiční štaci: Zálezlice, Veltrusy, Liběchov, Tuhaň a Kralupy nad Vltavou. Soubor však spolupracuje i s dalšími městy, kde pravidelně hostuje. Průměrný věk osmnácti stálých členů se pohybuje kolem 25 let a jejich úspěšná spolupráce počíná a končí pod taktovkou uměleckého šéfa Miroslava Krále. Za největší úspěch této společnosti lze považovat nejen to, že úspěšně funguje dodnes, ale také že v posledních dvou letech dokonce získala grant z Fondu kultury Středočeského kraje.

3.3.3 1995 - Kočovní divadelní společnost Klekího Petry

Tito kočovníci se spojili ještě na střední škole. Společně navštěvují různé festivaly a každý rok vyrážejí na tzv. „Klekipetra Tour“, kde představují hry, většinou vzniklé z pera kmenových autorů (např. Květoslav Krása¹²). Dá se říci, že tato společnost patří, jako jedna z mála, k zavedeným a celkem známým. Spolupracuje střídavě i s divadelními soubory ochotníků, kteří často mohou zapůjčit kočovníkům své prostory (například Divadlo Sklep či Divadlo na prádle), ale i s jinými hereckými či nehereckými spolky. Návštěvnost většinou obstarají mladí lidé, ale i střední a starší generace naleznou v jejich repertoáru „svůj šálek kávy“.

3.3.4 1999 - Kočovní filosofická divadelní společnost

Společnost vznikla z popudu několika mladých studentů, kteří měli již větší či menší zkušenosti s nějakou hereckou produkcí. Mladí a plní optimismu se vrhli do díla, které si klade zajímavé a optimistické cíle. Pokus spojit a zpracovat divadelní formou některé základní filozofické problémy nebo témata z dějin filozofie. Snaha přiblížit filozofii nejen studentům filozofie, ale i filozofickým nadšencům nebo laikům formou, která bude přijatelnější než některé filozofické traktáty. Ještě zajímavější na celé věci je, že společnost s většími či menšími přestávkami funguje dodnes a je jistě přínosem a příkladem pro divadelní amatéry, kteří však chtějí svůj volný čas trávit smysluplným konáním.

3.3.5 2002- Divadelní společnost Jana Hrušínského

---

¹² www.zdroj.cz/kultura/divadla/divadla.asp?from=80

Divadelní společnost Jana Hrušínského byla založena v roce 2002 a svým vznikem navazuje na dlouholetou tradici. Předkové a příslušníci rodiny Hrušínských působí totiž v českém divadle nepřetržitě od poloviny 19. století. Prvním držitelem divadelní koncese v rodině byl pan Ondřej Červíček, který „povolení ku provozování divadelního spolku“ získal v roce 1883. Za všechny známé osobnosti, které prošly divadelní historií „rodiny“, jmenuji například v roce 1851 Josefa Kajetána Tyla nebo později, v první polovině 20. století Karla Lamače, Rudolfa Hrušínského či Josefa Kemra.

Pro mne je velice potěšující zjištění, že v současnosti kočovné společnosti úplně nezanikají, ba naopak začínají opět pomalu rozkvétat a budovat si pevnější, mnohem kvalitnější základy. Oproti svým předkům mají pro kvalitní repertoár mnoho příležitostí a výhod. Jejich činnost není spojena s jejich existencí, ale osobností. To může v budoucnosti přinést jen pozitivní výsledky. Nezbyvá proto nic jiného, než jim popřát mnoho štěstí a podporovat jejich krůčky alespoň častou návštěvností jejich programů v řadách občanstva.

4 CEDULE KOČOVNÝCH DIVADELNÍCH SPOLEČNOSTÍ

Divadelní cedule je důležitým pramenem poznání o divadlech samých. Na základní údaje, které obsahují, je budoucí divák lákán rozmanitými způsoby. Cedule podléhá módě a její charakter se tak s jednotlivými trendovými obdobími mění. Než dospěla k dnešní podobě, musela takovýchto proměn absolvovat mnoho. Pojdu proto o počátcích cedule samé a teprve poté o cedulích kočovných společností.

4.1 Počátek cedulí obecně

Předpokládaná doba vzniku cedulí bývá kladena do doby antické. Protože se však divadlo provozovalo především v kostelech či na tržištích, nebývalo jich zas tolik za potřebí. Obecenstvo před představením seznámila s dějem a obsazením osoba k tomu určená. Zajímavé je, že až do 16. století nebylo zvykem uvádět autora hry, a to ani na oznámeních nebo v prosloveh.

S knihtiskem však přišla změna a od 17. století se tištěnými cedulemi začaly uvádět především školní hry. Byly však velmi stručné a ne příliš propracované. Většinou jsme zde našli jen název hry a dobu provozování.

O něco lépe na tom byly cedule ve století osmnáctém, kdy se mezi potřebné údaje počítalo již s jakýmsi náčrtem (rámcem) libreta, dirigentem a dokonce výtvarníkem. Tím se však mohla chlubit především (a často pouze) šlechtická divadla.

V Čechách se divadelní cedule v dnešním slova smyslu rozšířily až ke konci 18. století. Jednoduchý text s názvem společnosti, datem představení a jeho titulem, ještě oznamoval hodinu, kdy se bude hrát a cenu vstupného. Již tehdy byly důležitější údaje (např. název hry) tisknuty výrazněji než ty podřadné (účinkující). Zejména oblíbenou barvou byla především červená. Cedule nebyla většinou žádným způsobem orámovaná¹³, smysl pro jistou ornamentálnost se objevil až na počátku 19. století, kdy se kolem dokola používala například květinová ozdoba s jinými dekorativními motivy. Odznak habsburského mocnářství¹⁴ však nesměl chybět.

---

¹³ Orámování se objevuje od 18. století a lze jej považovat za nemotorné až nedbalé.

¹⁴ Dvojhlavý orel.

Cedule již obsahovaly křestní jména herců (ansáblu), ale autoři ¹⁵byli uváděni jen zřídka a když, tak pouze ti světoznámí. Ti kteří však uváděni byli (a to dokonce velmi výrazně), nesli jména slavných baletních mistrů, s nimiž se také vázalo vědomí krásných dekorací, které pak bývalo toužebně očekáváno (proto byla uváděna často i jména dekoratérů).

Je dobré mít na paměti, že již tehdy existoval pojem „benefice“, tedy jakýsi dobročinný akt, a obecnstvo se o něm dovídalo prostřednictvím takzvaných „anoncí“. Anonce byly cedule malého rozměru, které ale neobsahovaly jména herců, mluvily zejména o inscenaci (a dekoracích).

Dále byly tištěny především plakáty, poutače na plesy a maškarní bály. Byla to dobrá příležitost doprovodit takovouto událost nějakou jednoaktovou hrou apod.

S koncem 19. století se kvalita tištěných cedulí zhoršila. Dělo se tak z úsporných důvodů a ruční papír byl vyměněn za méně kvalitní - strojový. Jediným plusem se tak stává ještě o něco později vynález barevného papíru, který se samozřejmě také měnil společně s dobou, neboť barevný papír přitahuje oči potencionálního¹⁶ diváka jako magnet.

Takové cedule jsou uschovány především v Národním muzeu v Praze, ale také v různých archivech a fondech. Ke shlédnutí bývají jen příležitostně a ne tak často, jak bychom si asi přáli, ale kdo má zájem, nenechá si svou šanci ujít.

4.2 Cedule kočovných divadelních společností

Na rozvoji české kultury a kultury cedulí měly kočovné společnosti zajisté svůj velký podíl. Ale potýkaly se většinou s velkými finančními těžkostmi, takže se jejich skromné počátky celkem vůbec nedochovaly. Pramenů ke vzniku divadelních kočovných společností je však i tak velmi málo.

Víme jen, že cedule putovních společností se tiskly bez jména města, ve kterém se zrovna hrálo (pokud tedy byly vůbec tištěny). Údaje o prodeji lístků či místenek byly připisovány ručně (většinou však byla ručně zpracována celá cedule). Dokonce ani cenu vstupenek jsme se nemohli na poutači dočíst, neboť byla značně proměnlivá, vždy podle obecnstva a prostoru, ve kterém společnost účinkovala. Chudší společnosti problém

---

¹⁵ Poprvé bylo uvedeno jméno dramatika na ceduli z roku 1788. Jde o hru „Haťmatilka...“

¹⁶ Například mně zůstane vždy na paměti červená cedule se žlutými písmeny, kterou se uvádějí většinou představení cirkusová (a možná také proto mám dodnes s těmito barvami spojeného Ladova Kocoura Mikeše)

s cedulemi řešily nejčastěji tak, že je sami ředitelé obkreslovaly podle stálých, pevných šablon, kterým se říkalo „patrony“. Ty měly především reklamní účel. Reklama se již tehdy tvořila pomocí co nejzajímavějšího názvu hry (tituly, které by dnes mohly někomu nápadně připomínat titulky bulvárních časopisů a novin). Název tedy mohl obsahovat například slova jako hřbitov, vražda, milenci, krásná paní či tajuplná událost atp.

Přes veškerou problematiku, se kterou se můžeme potýkat při objevování starých cedulí kočovných divadelních společností, víme, že mohly být čtverého typu.

- 1) Cedule, jež oznamovala příjezd divadelní společnosti, její ansábl a repertoár. V takovémto poutači se ředitel obrací k obyvatelstvu se skromnou žádostí o podporu¹⁷ své společnosti. Tedy doufá v hojnou návštěvnost, koupí předplatného či pohostinství.
- 2) Cedule, kterou společnost oznamuje provedení určité hry, ale bez určení místa a doby. Chybějící údaje byly opět dopisovány ručně, a proto se tento typ cedule hodil všude. Tedy jak v pevném místě společnosti, tak během jejího zájezdu.
- 3) Cedule - program, nejběžnější typ. Podával informace o představení, avšak s vynecháním data. Na datum se vůbec velmi často zapomínalo.
- 4) Cedule - kalendář. Ta naopak mezi dvěma daty informovala o představeních ze dne na den. Podle toho, jak byla sestavena však, patřila buďto do kategorie 2 nebo 3.

Při katalogizaci takovýchto cedulí se vyskytlo samozřejmě mnoho problémů. Proto dnes není katalogizace zvládnuta dokonale. Tyto potíže byly způsobeny tiskem nepřesných údajů jako názvů, autorů, i jmen herců.

Samotná cedule tedy nestačí k ilustraci představení. Pokud však bude působit s ostatními materiály (kostýmy, dochované dekorace, návrhy) jako celek, je její hodnota nedocenitelná. A aby tato hodnota zůstalo co možná nejzachovalejší, jsou cedule katalogizovány a chráněny v prostorách k tomu určených. Některé jsou dokonce napadeny vlhkostí či nenasytnými mikroby, jsou pak od ostatních izolovány. Cedule

---

17 Příklad takové výzvy. Tomáš Kratochvíl ve svém provolání k obyvatelům Králova Městce/ z 2.5.1889, sign. cedule P-II-32/50/ uvádí mimo jiné: „Zbudováním Národního divadla a divadelními vlaky, jež byly vypraveny ze všech měst a které poskytly velké části obyvatelstva krajinských měst příležitost pokochat se v nádherné úpravě a v dokonalém sehrání předvedených kusů, zvýšily se požadavky divadlo navštěvujícího obecnstva i v krajinských městech. Dostát těmto zvýšeným požadavkům a přiblížit se k onomu ideálu, jak daleko to poměry dovolují, vytkl jsem si za cíl své ředitelské činnosti“.

z 18. a 19. století jsou pracně rekonstruovány a jejich restaurace¹⁸ je nejen časově, ale především finančně velmi náročná. Tento proces je velmi pomalý, ale bez něho bychom nikdy nedochovaly tak důležité prameny poznání.

Divadelní společnost rodiny Červíčkových patřila ke společnostem chudým. Prosperitu jí během celého jejího působení neprorokoval nikdo. Bohužel realitu nelze změnit, a tak ani nelze předpokládat, že by se prezentovala za pomoci tištěných cedulí. Ty vyráběl ředitel sám, pokud to shledal za žádoucí.

V naší rodině se traduje, že byl pan Ondřej velmi zručný a šikovný. V případě, že se rozhodl ceduli vyrobit, dával si na jejím vzhledu záležet. Dbal na krásné písmo a stalo výjimečně se i stalo, že jeho obrázky sklidily větší úspěch než celé představení. Cedule však tvořil pouze, když měl k dispozici dobrý stůl a klid.

Smysl pro jakousi tvořivost se v této rodové větvi dědil celé generace. I ostatní, kteří divadlo po panu Ondřejovi převzali, byli velmi vynalézaví a zruční.

Za příklad jsem vybrala manuální zručnost svého dědečka, jehož dědečkem je právě pan Ondřej Červíček. Působil na mne často dojmem velmi přísným, ale nemohu zapomenout nato, jak dovedně vyráběl překrásné loutky ze dřevěných vařeček. Měl jich dostatek k tomu, aby mi sehrál pohádku, kterou povětšinou sám vymyslel. Byl trpělivý a když se hrála loutkohra, bylo to se vším všudy. Tedy ani pěkně vyvedená cedulka či překrásně namalované kulisy nesměly chybět. Dodnes mne mrzí, že se nic z toho nezachovalo a já si to mohu vybavovat je ve svých krátkých vzpomínkách.

Ze všech cedulí, které se nám dodnes dochovaly, patří ty z Červíčkovy divadelní společnosti k těm nejopotřebovanějším. Je jich jen 11 a je téměř nemožné si je prohlédnout. Jsou však uloženy v Národním muzeu v Praze. (Př.cedule-vložit z mobilu)

---

¹⁸ Existuje několik různých možností postupu. Přes scelování poškozených míst, podlepování či potažení dokumentu průhlednou hmotou k nalepování na nějaký tuhý podklad.

5 KOČOVNÝM DIVADLEM S ONDŘEJEM ČERVÍČKEM

V této kapitole bylo mým úkolem pokusit se zapátrat po kořenech svých předků, které, jak jsem postupem doby zjistila, jsou spojeny s hereckou kočovnou divadelní společností pana Ondřeje Červíčka.

Sesbírat všechny možné podklady, dokumenty či fotografie, které by mi pomohly vytvořit ucelený pohled na historii mého rodokmenu a to především z literárního a uměleckého hlediska. Úkol to však je velmi obtížný. Zachovalo se totiž jen velmi málo dostupných podkladů, které by mi mohly mou práci ulehčit. Většina z nich se dnes nachází v rodinném vlastnictví rodu Hrušínských, kteří na divadelní tradici započatou panem Ondřejem navázali přímo a pokračují v ní téměř bez zaváhání dodnes.

Kočovná divadelní společnost Ondřeje Červíčka byla ve své době, jako většina tehdy vznikajících souborů, zpočátku nepočtená a jen velmi málo prosperující. Pouze láska k divadlu a oddaná víra v dobrou práci přestála všechny útrapy s nimiž se společnost musela od samých začátků potýkat. Pan Ondřej byl svědomitým a poctivým ředitelem, který naštěstí neopomenul některé ze svých vzpomínek sepsat a dodnes nám jakýsi jeho deník slouží jako pramen k lepšímu porozumění divadelních společností tehdejší doby.

Při svém dalším pátrání jsem se spoléhala na pomoc (případných) pamětníků, kteří by mi mohli pomoci v postupném poznávání osobnosti, jakou nesporně pan Ondřej byl. Mnoho z nich však již není mezi námi, takže i zde jsem narazila na drobné obtíže. Pomoc mi poskytl až někteří odborníci plně svázáni s divadlem a hereckou problematikou tak pevně, abych následující informace měla kvalitně podložené.

Začala jsem tedy hledat cestu ke svým divadelním kořenům. Snaže se na pana Ondřeje co nejvíce zaměřit a věřím, že výsledek je zajímavý. Sám Ondřej Červíček nás totiž v následujících stranách provede svou společností a představí své následovníky rodinného pokolení.

5.1 Rozhovor s Ondřejem Červíčkem

Při sestavování tzv. „rozhovoru s Ondřejem Červíčkem“ jsem se rozhodla uplatnit, pro bakalářskou práci možná trochu nezvyklé, heuristické hledisko. Mělo by zde působit osvěžujícím dojmem, avšak veškeré „odpovědi“ Ondřeje Červíčka jsou podloženy jeho vlastními vzpomínkami, které uvádí ve svých pamětech. Rozhovor je tedy fiktivní, avšak právě zde se lze o samotném Červíčkovi dozvědět nejvíce. Rozhovor probíhá v Divadle Na Jezerce, kde je hostem Ondřej Červíček. Mezi moderátorem a hostem probíhá dialog. Moderátor naplňuje úlohu vedlejší, hlavní dojem by měl vzbudit obsah odpovědí Ondřeje Červíčka, záměrně jsem však měnila pořádek slov jimiž odpovídal, neboť šlo o snahu napodobit, případně odlišit, dobu tehdejší od té dnešní.

Moderátor: Dobrý den, pane Ondřeji, jsem moc ráda, že jste přijal mé pozvání. Chtěla bych se ubezpečit, zda jste ochoten zodpovědět některé mé otázky z hlediska historie Vaší rodiny?

Pan Ondřej: Dobrý den. Samozřejmě rád přijímám a děkuji za pozvání. Budu se snažit Vašemu přání vyhovět a odpovědět na co nejvíce otázek Vámi položených.

Moderátor: Víte, pane Ondřeji, že jsme vlastně v jistém smyslu příbuzní?

Pan Ondřej: Samozřejmě, my duchové víme všechno. Jste vnučka mého vnuka, nemýlím-li se?

Moderátor: Ano, máte pravdu. Dlouho jsem o tom ovšem nevěděla. Teprve na základní škole jsem našla vysvědčení svého otce a mé překvapení bylo veliké, když v kolonce příjmení stálo místo Malšínský Červíček.

Pan Ondřej: Samozřejmě. To je, myslím, také dílem mého vnuka, Vašeho dědečka. Avšak každému takové příjmení, které mu vyhovuje, že?

Moderátor: Je to tak. Mnohem raději bych se Vás zeptala co bylo vůbec prvním impulsem, který Vás přiměl o divadlo se více zajímat?

Pan Ondřej: Víte, já jsem divadlo miloval již od dětství. Možná mě k němu také trochu přistrčili mí rodičové¹⁹, ale dodnes úplně živě vidím před sebou Josefa Kajetána Tyla. Tam to všechno začalo.

„Na počátku roku 1848 uspořádal otec soukromé divadelní představení hry VDOVEC a mně, pětiletému hochu byla otcem a p.Tylem svěřena úloha malého Jeníka. A myslím, že jsem v ní vynikl, když pak v krátké době se hrála tato hra se mnou a p.J.K.Tylem ve veřejném divadelním představení u Kajetánů na Malé Straně, kamž jsem byl rodiči odveden. Pamatuji si velmi dobře, jak po hře byl jsem od Tyla po hlavě pohlazen a od rodičů objímán a celován.“²⁰

Josef Kajetán Tyl byl velmi hezký člověk. Jak na pohled, tak i svou přátelskou povahou. Naše první setkání na mne dokonce tak zapůsobilo, že jsem uprosil své rodiče,

---

¹⁹ Stanislav Červíček a Josefa Damašková, Staré Město, Koppfmanská ulice (dnešní Templová), čp.648

²⁰ Valtrová, Marie: Kronika rodu Hrušínských, Odeon, Praha, 1994, s. 24

abychom se za ním vydali do Klatov. Zde si totiž J.K.Tyl pronajal divadelní koncesi od ředitele německého původu J. Kullase.

Cesta však neprobíhala snadno. Naopak počasí nám projevovalo trvalou nepřízeň, a když jsme konečně dorazili na místo, dozvěděl jsem se novinu, kterou jsem chápal jen na takové úrovni, že hrát se nebude! Už nikdy.

Tylovi byl místodržitelstvím dán zákaz dále řídit divadelní společnost. Pokud by nevyhověl, byla by koncese odebrána samotnému Kullasovi. Tehdy jsem byl však malý a něčemu takovému jsem nerozuměl.

Vydali jsme se tedy zpět do Prahy, otec se však cestou nachladl a krátce na to zemřel. Má matka zůstala tedy na vše sama a to pro ni jistě nebylo snadné. Vládla však pevnou rukou a především kladla důraz na mé vzdělání. Doufala, že se vyučím stejné profesi jako otec²¹, ale já jsem již tenkrát tušil, že divadlo bude mým posláním.

Jakmile jsem tedy ze školy vystoupil začal jsem se věnovat nejprve loutkovému divadlu²², a dokonce jsme s přáteli připravovali ochotnická představení. Právě díky tomu jsem mohl opět vyjádřit svůj obdiv k J.K.Tylovi uvedením jeho „Pražského flamendra“ a „Chudého písničkáře“..

Možná by se někdo rád zeptal, kde jsme vlastně hráli? No, bylo to v soukromých bytech a dokonce v hostinci U Lampy na Pohořelci. Ovšem stalo se, že jsem díky přímluvě svého nevlastního bratra mohl hrát ve Stavovském divadle. Zde jsem si vystupoval pod jménem Ondřej Čadský. Přestože se tenkrát hrávalo ve Stavovském divadle třikrát až čtyřikrát do měsíce česky, pracoval jsem bezplatně téměř každé odpolední představení. Teprve po dvou měsících obdržel jsem svou první mzdu²³. Po pravdě mnohé uplatnění jsem zde nenašel, a tak jsem se rozhodl v roce 1862, při otevření Prozatímního divadla²⁴, zkusit své štěstí.

Opět se s mou postavou pojily jen drobné úločky²⁵, uvědomoval jsem si však, že mezi herci mnohem talentovanějšími než jsem já, se pevné pozice dobývá jen stěží. Věděl jsem, že pokud se chci zdokonalit, pomůže mi s tím odchod na venkov. Touto zárukou byl pro mne Jiljí Krämmer.

---

21 jeho otec byl učitelem

22 hry od Matěje Kopeckého (O princí Šnoufoniovi a princezně Kordulině)

23 15 zl.stříbra (Červíček, Ondřej: Paměti českého herce, rkp.)

24 Prozatímní divadlo bylo tehdy nazýváno též Královské české zemské divadlo v Praze

25 Schiller- „Panna Orleánská“, Kolár- „Magelóna“

Rozloučil jsem se s Prahou a roku 1865 vydal jsem se (ještě s pár přáteli) na cestu do Mělnického Vtelna. Ještě téhož dne stanul jsem před svým novým ředitelem²⁶, který mne přivítal velmi srdečně. K mému velkému překvapení byla mi svěřena úloha učitele Pěnkavy právě v Tylově „Tvrdohlavé ženě“. Iluze, jak jsem později zjistil, dobrých poměrů byla téměř dokonalá. Po jistém čase zjistil jsem však, že ani zde nenajdu svou budoucnost. Společnosti se vedlo stále hůře, a proto jsem se rozhodl opustit Krämmera a využít své poslední možnosti a sice angažmá u Josefa Kullase, který toho času dlel se svou společností v Hronově.

Ano, téhož Kullase, kterého si pamatuji již z dětského věku. Naše další setkání snad již bude mnohem veselejší. Obdržel jsem byt a dobré úlohy, cítil jsem se spokojený. Vždyť členy souboru byli již tehdy uznávaní : Josef Šolc²⁷, Josef Mušek či režisér Hynek Mušek a jiní.

Situace by snad byla optimističtější, kdyby se však pojednou neroznesly zprávy o blížící se prusko-rakouské válce.

Srdce mi tlouklo v obavách, když se společnost přesouvala do nedalekých Choltic, kde hledala své útočiště. A tlouklo ještě více ve chvíli, kdy jsem zahlédl tisíce a tisíce lidí, kteří taktéž hledali svůj úkryt. Myslel jsem si, že se mi rozskočí, když jsem si uvědomil, že je opět po divadle – pruské vojsko se v Cholticích usadilo.

Katastrofa však nedosáhla takových rozměrů, jak jsem si prve představoval. S vojskem přišla i možnost obživy. Stal jsem se kuchařem pruských důstojníků. Odtud sice plynula pěkná řádka občasných výhod ovšem ztratila se společně s přesunem vojska na jiné místo.

Začali jsme další štaci. Mezitím se mi dokonce podařilo navštívit v Praze maminku. Shledal jsem, že se jí vede dobře a do Týnce nad Labem jsem proto odjížděl s lehkým srdcem. Josef Kullas byl připraven. Hry byly nastudovány pro nové obecnstvo - pro Prusy. Německá představení sice trochu popudila české obecnstvo, ale společnost v těchto krušných časech přežívala. S každým odchodem vojska musela odejít i naše společnost.

---

²⁶ Jiljí Krämmer

²⁷ autor sbírky „Prvosenky“

Obával jsem se sice o náš osud, ale vše nebylo vždy tak černé. Rozhodl jsem se oženit! Bylo mi 23 let a cítil jsem, že Pepinka²⁸ je pro mne ta pravá, ale také jsem už moc váhat nemohl, vždyť měsíc po svatbě se nám narodil první syn Otakar²⁹.

V tomto období hodlal jsem prosazovat novější repertoár. Na mé nápady však nebyl příliš brán zřetel. Má malá rodina tak vystřídala mnoho zaměstnavatelů³⁰ a to i mezi příbuznými, kde jsme také nakonec našli své útočiště (u Josefa Muška). Venkova jsem se nechtěl vzdát, neboť i přes neustálé svízele poskytoval možné živobytí. Plán, který ve mně zrál již dlouho, vyplul s konečnou razantností na povrch. Zažádal jsem o svou vlastní koncesi. Budu mít vlastní společnost!

Svíral jsem ji v ruce tak opatrně, jako jsem pokaždé brával do náruči své děti. Byla moje! Tak nová, lesklá a krásná. Roku 1883 buď vítán v nové divadelní společnosti!

Zdravotní problémy však zabránily hvězdnému startu. Vzlet společnosti se odkládá o dlouhý rok a půl. „*Nikdy dostatečně nepoděkuji svému příteli J.L.Turnovskému. Nebýt jeho pevné ruky, čestných úmyslů a obětavé pomoci, nikdy by naše nová společnost období mé nemoci nepřestála.*“³¹

Má nemoc mne však inspirovala k mnoha inovacím. V roce 1885 byla založena organizace na pomoc nemocných nebo ve stáří nezaopatřených herců. Taková malá pojistka pro nejtěžší chvíle. Od té doby jsem věděl, že divadlo nikdy neopustím, třeba mě opustí jiní, ale já vždy zůstanu.

Věřím, že se tak také stalo. Divadelní konkurence byla velká, ale držel jsem nás, držel jsem se. Nebyl již čas na soukromý život ani na soukromé starosti. Ředitelování mne zcela pohltilo, byť jako ředitel nevypadal jsem nikdy. Herci k nám přicházejí, vyzkouší si tvrdé podmínky kočovného divadla a zase odcházejí, často bez rozloučení³². Myslí si, že to snad nevidím. Nestěžuji si však na svůj tvrdý úděl. Jiný už nebude, jsem starý a trápí mne jen jediná věc. Co bude se společností poté, co se o ni já již postarat nedokážu?

---

28 Josefa Mušková. Dcera Hynka Mušky(1812-1894), hlava rozvětveného divadelního rodu Mušků. Matka Matylda Lecomte (1816-1874)

29 Otakar Červíček (1867-1942)

30 mezi nimi :sp.Vojtěšky Prokúpkové, sp.Václava Brauna, sp.Josefa Faltysy

31 Valtrová, Marie: Kronika rodu Hrušínských, Odeon, Praha, 1994, s. 41

32 např.Rudolf Deyl, Karel Jičínský aj.

27.září 1906 zemřela moje Pepička. Nikdy jsem si nepředstavoval, že by se to mohlo stát. Nechci zůstat sám. Ženská ruka chybí. Mé chatrné prádlo nikdo nepere a nezašívá. Mou postel nikdo nestele a nikdo mne nevítá, nepřeje mi dobrého rána.

Několik měsíců nato, oženil jsem se podruhé. Bez ženy být nedokáži. Anička³³ je tak milá. Mám ji moc rád. Na Pepičku nezapomenu, ale život jde dál. Snažím se prostě jen, aby tolik nebolel.

Ve čtyřiašedesáti letech se ještě necítím na „vejminěk“. Čtyřicet let mé činnosti je pryč a já mám pocit, že divadlo stojí stále na počátku. Věřím ale pevně, že jednou přijde doba, kdy si českého herce bude publikum vážit.

No a léta běžela. Otočil jsem se a bylo mi osmdesát. Poslední postava, kterou jsem se s divadlem vlastně loučil, byla role žháře Valenty v Paličově dceři.

Užíval jsem si to. Rozhlížel jsem se po obecnstvu, vyhledával jsem pohledy svých hereckých kolegů, s úctou prohlížel jsem si kulisy a vůbec vše, co k představení patří. Konec přišel tak rychle. Poslední chatrná opona se zatáhla a já jsem věděl, že společnosti jsem dal vše co jsem mohl. Nyní ji již musí k rozkvětu vést můj syn Václav. On to dokáže. Vždyť už mou společnost přejmenoval. Budínského divadelní společnost začala svou úspěšnou éru! Přál jsem ji mnoho štěstí, žádnou bídu a dlouhého trvání.

Moderátor: Vy tak nádherně vyprávíte. Prožila jsem Vaše vyprávění, jako bych byla všude a všemu přítomna. Povězte mi však ještě, co jste dělal poté, kdy jste se s divadlem rozloučil?

Pan Ondřej: Moje vyprávění Vás těší? To jsem moc rád. Já jsem dokonce sepsal mnoho svých poznatků a zanechal jsem je v rukopisech, ale dnes o nich již nikdo neví. Nebo možná. Avšak leží hluboko v archivu.

Zpět k vaší otázce drahá. Usadil jsem se se svou druhou ženou Annou počátkem dvacátých let v Bavorově u Vodňan. Tady jsme našli útulné útočiště. Odtud jsme společně sledovali, jak se daří našim dětem a obzvláště synovi Václavovi. Posílal jsem jim dopisy plné naděje, ale také obav o jejich stav.

A tak jsem činil do té doby, než se v novinách objevila tato zpráva....

---

³³ Anna Pravdová (z Chrbotína u Tábora). Vzali se 7. února 1907.

„Herec veterán zemřel

Minulý týden zemřel v Bavorově herec-veterán a ředitel divadelní společnosti Ondřej Červíček ve věku 85 let. Ředitel Červíček narodil se v Praze, oblíbil si již za dob Tylových divadlo a rád se chlubil, že s Tylem jako hoch na Starém Městě hrával některé role jinošské. Teprve před třemi lety vzdal se aktivní herecké činnosti a uchýlil se do Bavorova, kde v klidu prožíval poslední měsíce svého života. Řízení divadelní družiny předal svému synovi A. Červíčkoví, který pod pseudonymem Budínský v menších městech naší vlasti provozuje dramatické umění, přispívaje tak ku povznesení českého venkova. Se zesnulým odešel jeden z posledních očitých svědků ústrků a pronásledování českého divadla v Praze v letech padesátých“.³⁴

Moderátor: Smutné, ale myslím, že o Vás napsali moc hezky.

Pan Ondřej: Také myslím, ale škoda, že tak krátce. Anička mi nechala na hrob vytesat překrásný nápis, jenž zněl asi takto:

„Jest vavříin tvojí poduškou

Jenž provázel tě cestou trnitou.

Nechť slavně dá ti spáti,

Nežils marně pro vlast máti.“³⁵

A čtyři roky později přišla za mnou³⁶.

Moderátor: Chtěla bych se Vás zeptat, zda se Vám i na věčnosti podařilo dále sledovat semínko, které jste zasel ve svých dětech. Vedly si dobře? Nebo jste měl spíše obavy a litoval, že se nedaly na jinou profesní dráhu?

---

34 Valtrová, Marie: Kronika rodu Hrušínských, Odeon, Praha, 1994, s. 50

35 Valtrová, Marie: Kronika rodu Hrušínských, Odeon, Praha, 1994, s. 51

36 19. února 193₂

Pan Ondřej: Tak tedy musím odpovídat postupně. Samozřejmě, že mě osud mých dětí i nadále velmi zajímal. Ne každé z nich však pokračovalo po cestě divadelní. Některé z nich vybraly si naštěstí i jiná zaměstnání. Především se stávaly učiteli či hudebníky.

Můj syn Václav se však stal správcem naší společnosti ještě za mého života. V roce 1899 se oženil s dcerou mé druhé ženy Aničky (Anna byla vdova, již když jsme se poznali), také Annou Budínskou. Převzal její příjmení a společnost se již nenazývala Červíčková, ale Budínského, kterou sice zpočátku tvořili převážně rodinní příslušníci, později se však v souboru vystřídalo mnoho zajímavých a kvalitních herců (např. Otakar Dubský, Ferdinand Škaloud, Eliška Volyňská aj.).

K repertoáru společnosti toho ovšem mnoho říci nemohu, byl spíše omezený a skládající se především z frašek, komedií či veseloher (Kdo bude poslancem, Srážka vlaků, Svatba v Káni Galilejské či Komtesa Kukuč).

V průběhu času jsem vypožoroval, že společnost není ani tak v rukou mého syna Václava, který bojoval s těžkou a vleklou chorobou, jako spíše v něžných ručkách jeho ženy Anny Budínské. Ani ona se však nevyhnula nuzování a strádání. Obzvláště období před začátkem první světové války bylo pro společnost téměř osudové a nebýt opětovného zařazení Tylových her do repertoáru ... nevím, nevím, zda by společnost úplně nezanikla. V těchto zoufalých časech si pamatuji, že se syn ještě pokusil dvěma dopisy kontaktovat tehdejšího prezidenta T.G.Masaryka s prosbou o pomoc. Stud mu však nedovolil tyto žádosti odeslat. Zůstal tedy odkázán jen na pomoc svého zetě, Rudolfa Böhma Hrušínského, kterému se přes všechny překážky dařilo udržet divadelní koncesi stále platnou. V roce 1936 však zůstala Anna Budínská na řízení společnosti zcela sama. Václav zemřel. Její odhodlávání dál společnost provozovat bylo sice obdivuhodné, ale doba protektorátu Čechy a Morava (1939-1945) neúprosně poukazovala na to, že se blíží konec kočovného divadla.

Její boj o divadlo trval až do roku 1944. Směl se tuším hrát jen schválený repertoár a jen v oblastech k tomu vyhrazených. Cedule se tiskly vždy dvojjazyčně, česky a německy.

Ale členové souboru byli houževnatí. Ani takové podmínky je nezlomily. Mnozí z nich naopak svým elánem vynikali nad ostatními. Takovým mladým talentem byl vnouček Anny Budínské, Rudolf Böhm Hrušínský mladší. Přestože totiž hrál

v pražském městském divadle, se svou rodnou společností vystupoval velmi často a brzy s sebou přivedl i svého přítele, Josefa Kemra. Jeho vystupování pomáhalo jeho babičce udržovat bdělost a atraktivnost společnosti i za okupace, neboť již v této době byl Rudolf Böhm Hrušínský známým filmovým hercem.

Koncem srpna 1944 však přistoupilo Německo k totálnímu nasazení. Celá kulturní oblast byla ochromena a od 1. září 1944 byl vydán zákaz ku provozování všech divadel. Byl to konec našeho velkého úsilí. Společnost zanikla a po válce již nebyl obnovena. Bývalí členové našli své další uplatnění až po skončení války, a to především v různých zestátněných divadlech. V roce 1958 zemřela Anna Budínská a s ní odešla i moje divadelní společnost.

Moderátor: Anna Budínská musela jistě být velmi statečná žena. Řídit společnost i za okupace přece muselo být nesmírně těžké.

Pan Ondřej: To byla. Škoda, že se dnes takovým lidem nevěnuje více pozornosti. Ale jak jsem již řekl, měla kolem sebe mnoho lidí, kteří se jí snažili ředitelský úděl ulehčit a na které se mohla vždy spolehnout.

Moderátor: Váš syn Václav i jeho žena se ujali vedení Červíčkovy společnosti po Vašem odchodu, ale mohl byste nám ještě říci, čemu se věnovaly další z Vašich dětí?

Pan Ondřej: Nu měl jsem celkem osm a jak už jsem říkal, ne všichni tíhli k hereckému údělu. Tak například syn Jaroslav. Byl vojenským hudebníkem. Působil jako dirigent na Podkarpatské Rusi (v Užhorodě). Ale také jako sólista u vojenské hudby v Praze, Hradci Králové (4. pluk Prokopa Velikého) či v Jindřichově Hradci. Vždy jsem obdivoval jeho talent. Ovládal několik dechových i smyčkových nástrojů a jeho život také nebyl příliš šťastným. Svou první ženu, byla tuším Polka, velmi miloval. Avšak zemřela i jejich dítě z tohoto svazku narozené. Časem se oženil podruhé s Annou Vorlovou. Toto manželství mu jeho nesmírnou ztrátu vynahradilo, neboť všechny tři děti prospívaly mu ku radosti.

Nebo můj syn František. Také vynikající hudebník, výborný houslista a učitel hudby. Nedivím se však, že ho herectví nepřitahovalo. Neměl příliš rád cestování. Žil raději pěkně usazen a věnoval se tomu, že předával svůj talent dalším nadaným generacím svých žáků. A vzpomínám si ještě na jednu jeho velkou zálibu - rozprávěl velmi živě se

svým vzdáleným příbuzným Václavem Vačkářem³⁷ (jeho žena paní Vačkářová pocházela z rodu Matyldy Lecomte Muškové). Ten byl totiž také hudebně nadaný, jeho tvorba se dokonce stala ryzím projevem českého muzikantství. Vždyť za svého života napsal kolem 332 skladeb, které si dodnes svou čistotou a krásou podmaňují své posluchače.

Protože byl také houslista (již od 13 let toto umění zdatně ovládal), rozuměl si s Františkem přímo výborně. Poslouchal jsem často, jak Václav Františkovi vypráví své zážitky z doby, kdy působil jako sólista v koncertním orchestru carského Ruska nebo z dob, kdy setrval na Moravě v okolí Boskovic. To bylo věru krásné vyprávění. Seděl jsem tam s nimi, i když spatřit mě nemohli. A nebyl jsem sám. Jeden z mých vnuků, Jindřich, byl také náruživým posluchačem. Možná i on byl ovlivněn povoláním svého otce a strýců, neboť i on nastoupil na hudební dráhu. Vím však jistě, že ještě dlouho vzpomínal, a pokud to bylo možné, zůstal se svým strýcem Václavem alespoň v písemném kontaktu.

Nepopírám však, že mnohem více jsem se snažil sledovat osud svého hereckého pokolení. Přeci jen jsem sám divadlu obětoval celý svůj život.

Moderátor: Znamená to tedy, že Vaše potomky věnující se divadlu shovívavě pozorujete dodnes?

Pan Ondřej: Snažím se dohlédnout nejen na ně. Jsem však šťasten, že se Václavovi potomci téměř všichni divadlu věnují. Potěšilo mne, že Jan Hrušínský navázal na tradici, a dokonce otevřel své Divadlo Na Jezerce. Zajdu občas nějaké hry shlédnout. Jen tak pro radost. A také proto, abych nevypadl, jak se dnes říká z kulturního dění. Myslím, že mnohé z her mohu obecenstvu vřele doporučit.

Moderátor: A kterou z nich byste nám tedy doporučil?

Pan Červíček: V poslední době se mi velmi zalíbila hra „Paní plukovníková“ anebo „Ženitba“.

Moderátor: Mohla bych na Vás mít ještě jednu otázku, než se spolu rozloučíme?

Pan Červíček: Ano, rád ji zodpovím.

---

³⁷ Více o Václavu Vačkářovi v příloze.

Moderátor: Kde by měl mladý, talentovaný herec hledat svůj klíč k úspěchu?

Pan Červíček: Je to těžké. Každý si musí svou vlastní cestu najít sám. Neměl by se však nechat odradit počátečními neúspěchy, neboť ty potkají vždy každého. Mít pevnou vůli, dobrou paměť, zarputilost a lásku k divadlu. Pokud je člověk pro divadlo stvořený, setkají se. Zdá se mi, že dnešní doba mladým příliš nepřeje, ale když má člověk talent, dříve či později se prosadí.

A to, co jsem řekl, neplatí zdaleka jen pro divadlo. Perte se se svým osudem s úsměvem a životní břemeno se ponese zase o něco snadněji.

Moderátor: Velmi Vám děkuji za rozhovor. Věřím, že oslovil mnohé z diváků. Těším se na další shledání s Vámi.

Pan Ondřej: Také děkuji. Všem přeji mnoho úspěchů v životě, práci i v rodině.

6 JOSEF KAJETÁN TYL A JEHO ODKAZ

Proč J.K.Tyl a jeho tvorba? Z předchozího textu možná nemuselo jasně vyplynout, jaký vliv a význam měla na kočovníky osobnost J.K.Tyla, zvláště pak na samotného Ondřeje Červíčka.

Hry Tvrdohlavá žena a Paličova dcera jsou výbornou ukázkou spojitosti mezi Tylem, kočovníky a repertoárem kočovných společností. Tvrdohlavou ženu i Paličovu dceru, hrály snad všechny tehdejší společnosti bez výjimky, což je jistě zřetelným Tylovým odkazem.

Na těchto hrách je však zajímavé, že přestože vznikly zhruba ve stejném časovém období, jejich kvalita je odlišná. Je zde dobře patrné, jak rychle se těmto hrám dostalo obliby obecnstva. To postřehl i Tyl a hru Tvrdohlavá žena zpracoval již se zcela jistým, skvěle zaměřeným záběrem na české obecnstvo.

Zde provedeným rozbořem vysvětlují, jaký odkaz to vlastně kočovné společnosti nesly, jakým jazykem promlouvaly k lidem, a také jakým způsobem je osud Ondřeje Červíčka propojen s tím Tylovým, neboť, jak sám řekl, osobnost českého velikána jej ovlivnila na celý život.

Hra sama ,přestože starší 150 let, má divákovi stále co nabídnout. Její aktuálnost ukazuje nejen poměry tehdejší, ale v přeneseném smyslu i ty současné.

Jejím autorem je samozřejmě J.K.Tyl. Myslím si, že z důkladného rozboru této hry se nám podaří pochopit, odkud pramení úcta a obdiv Ondřeje Červíčka k tomuto velikánovi 19. století. Věřím, že zřetelně vystoupí na povrch, proč potulný herec (a později ředitel kočovné společnosti) zůstal po celý svůj život věrný této osobnosti. Jak mohlo krátké setkání s J.K.Tylem pana Ondřeje tak ovlivnit? A z jakého důvodu tak rád a často vzpomínal na svou úlohu školního mládence Pěnkavy právě ve výše uvedené hře? Na tyto a další otázky se pokusím odpovědět následujícím rozbořem.

6.1 Tvrdohlavá žena

Hra se skládá celkem ze třech jednání a 32 výstupů. V obsazení se mohlo uplatnit až 21 postav, ale podle mého názoru šla realizovat i s mnohem menším počtem herců. I tato výhoda jistě vysvětluje proč byla tak častým repertoárem nejen stálých scén, ale i kočovných divadelních společností.

Poprvé byla uvedena v roce 1849. Musíme tedy pohlédnout do historie, abychom správně chápali situaci českého obyvatelstva žijícího pod vládou habsburské monarchie. Nad Prahou byl vyhlášen druhý stav obležení, ovzduší bylo prostoupeno ideovými zmatky a cenzurními zásahy. J.K.Tyl v této hře tak využívá možnosti promluvit z jeviště k národu česky, o českém národě, jeho právech, tradicích, ideálech, ale i o povinnostech. Tvrdohlavá žena může být označena za kriticky nejostřejší z Tylových báchorek. Tóny českého národního sebevědomí zaznívají zde nejvroucněji. J.K.Tyl spojuje realistické prvky s pohádkovými motivy. Za vnější podobou pohádkových motivů lze vidět obzor tehdejší reality. Zlatohlav - představitel síly, vládce hor - je pomocníkem těm, kteří usilují o své štěstí. J.K.Tyl ale dává Zlatohlavovi možnost, aby se vyjadřoval i k dobovým politickým nadějím a zklamáním českého národa. Neodmyslitelným motivem báchorek je i obraz české přírody, která je spojujícím článkem mezi realitou a pohádkovostí.

Ve chvíli, kdy jsem přihlédla k výše zmíněnému, jsem náhle pochopila, že Ondřej Červíček byl také českým vlastencem. A byť se někdy musel přizpůsobovat německému publiku (aby zajistil společnosti přežití), toužil hrát česky, promlouvat k publiku ústy svými, ústy J.K.Tyla. To mu umožňovala právě role školního mládence Pěnkavy. Mluví Pěnkava, ale jakoby promlouval sám Ondřej. Text této role je propojený s osudem tohoto herce. Tak to jistě mohl cítit. Možná právě proto na „Pěnkavu „ tak rád vzpomínal.

Pěnkava je chudý učitelský mládenec, který ale nezůstává chladným k současnému teplému proudu možných svobod a nových pořádků.

Pomocí této postavy ukazuje Tyl lidem, jakým způsobem se mohou o těchto nových myšlenkách dozvědět více. Dobře je to patrné například v dialogu Hrdopyška a Vydřiduška(s. 28). Tito dva „chytráci“ při svém rozhovoru pomlouvají Pěnkavovo jednání, aniž by si svou hloupost uvědomovali.

Vydřiduška: *Také bych nevěděl, leda by hrál o knoflíky.*

Co vydře, dá za knihy.

Hrdopyška: *Jaké knihy?*

Vydřiduška: *To je právě to jádro hlouposti. – České!*

*Nač potřebuje učitelský vůbec knihy – ale
české! To je hloupost jako babylonská věž!*³⁸

Ale již první Pěnkavovu repliku (“*Mám nebo nemám? – Srdce je ukováno růžovými řetězy, to jest: tak dalece růžovými, že jsou plné bodlavého trní, ...*”) lze chápat dvojnásobem.

Můžeme si pomyslet, že vyznává lásku své milované Terezce a trápí se pro ní. Ale také to lze pochopit, jako vyznání citů ke své zemi.

Mám nebo nemám? – se zřící svých vlasteneckých ideálů

Srdce je ukováno růžovými řetězy, ... - mé srdce věří v lepší budoucnost a úspěch národa

... tak dalece růžovými, že jsou plné bodlavého trní, ... - a to, co se děje nyní nás sice může zviklat, ale nemělo by to české ideály/myšlenky/zahubit.

Jak se asi musel Ondřej Červíček cítit, vyslovoval-li před německým publikem třeba tuto repliku: „*... jsou lidé, že by ruku oblízali, která je bičuje. ...*”³⁹.

Vnímám to jako neuvěřitelný paradox. Sám v tu chvíli vlastně dělá to, o čem se zároveň pohoršeně vyjadřuje.

Zajímavostí, o které by byla škoda se nezmínit také je, že právě postava školního pomocníka často vyslovuje germanismy.

Např.:

Johanes místo Jan (s. 4, ř. 37)

Librcoul místo Zlatohlav (s. 5, ř. 26)

Špicl facírem .....(s. 6, ř. 22)

Podle mne je to neklamná známka ironie. Šikovně umístěné upozornění, jak špatně může vypadat učitel (ale nejen on), pokud neovládá svou mateřštinu tak, aby jí dokázal používat bez německých výpůjček. Je však možné, že se to takto nemusí jevit každému čtenáři/divákovi, protože postava Pěnkavy je vyzdvihnuta bezesporu nejuvědoměleji ze všech ostatních. To je doloženo velmi pěkně na s. 32-33 v posledních devíti slokách.

Navíc mám k dispozici hru, která již je v odborném a dobře srozumitelném přepisu. Tylův originál mohl germanismy obsahovat zcela přirozeně, neboť jak víme, české

---

38 Tyl, Josef Kjatán: Tvrdohlavá žena a zamilovaný školní mládenec, Praha, 1953, s. 28

39 Tyl, Josef Kjatán: Tvrdohlavá žena a zamilovaný školní mládenec, Praha, 1953, s. 6

národní obrození bylo teprve u svých pramenů a ještě nějaký čas trvalo, než se z něj stal mocný tok.

Tvrdohlavá žena II.

Další velmi zajímavou postavou, které však zdánlivě není přikládána důležitost, je potulný, starý Žid Ezechiel. Jeho úloha však rozhodně stojí za povšimnutí. Opět je totiž dokazováno, že Tyl oslovoval ve svých hrách každého. Nezapomínal na nikoho, kdo je součástí lidové vrstvy obyvatelstva. V 19. století byli Židé zrovnoprávněni stejnými zákony jako ostatní. Ani jim se totiž nevedlo nejlépe, neboť habsburský stát začal proti Židům celé monarchie uplatňovat politiku státního antisemitismu, doprovázenou řadou restriktivních zákonů a omezení ve všech oblastech života. Ve 40. letech 18. století pak císařovna Marie Terezie (1740 - 1780) vypověděla pražské a posléze české Židy ze země, když záminkou se stala nedoložená spolupráce obyvatel ghetta s pruskou armádou za okupace Prahy na počátku 40. let 18. století. A tyto události ve své podstatě předznamenávaly počátek úpadku pražského židovského města a jeho obyvatel. Židovská čtvrť se vzrůstem chudoby jeho obyvatel, vlivem židovského zákonodárství císaře Josefa II. (1780 - 1790) a reforem v roce 1848 začala měnit v místo obývané pražskou chudinou, když se většina židovského obyvatelstva vystěhovala.

Na židovské obyvatelstvo bylo již tenkrát pohlíženo s jistým despektem. Někdo je považoval za šejdíře, jiný za boháče, ale vše většinou pramenilo ze závisti, neověřených klepů a neznalosti. A právě i proti těmto vlastnostem lidským Tyl bojuje.

Ezechiel je v Tvrdohlavé ženě vyobrazen sice velmi chudobně, ale jen svým zevnějškem. Hlava mu stále slouží dobře. Ve scéně, kde se jeho postava uplatňuje je ukázána obojaká tvář vesničanů. Někteří ví, že Žid nic nemá (Madlenka, Javůrek) a druzí věří spíše tomu, co říkají jiní (Loukotka), že peníze má a schovává si je atp.

Loukotka: *To je něco hrozného, jak se teď lidé roztahují, co nesměli jindy ani rypák vystrčit.*⁴⁰

s. 51, ř. 1-2.

---

40 Tyl, Josef Kjatán: Tvrdohlavá žena a zamilovaný školní mládenec, Praha, 1953, s. 51, ř. 1/2

- jasná narážka na výše uvedené, na zrovnoprávnění Židů

Dále Loukotka v narážkách upozorňuje na proslulou židovskou zdvořilost. Ezechiel však zastává poctivost svou i svého národa. Vzpomíná s jistou hořkostí (spíše melancholickou) na období nesvobody. V následujících několika odstavcích připomíná tu nešťastnou historii. Tyl promlouvá Ezechielovými ústy k lidem, aby si připomněli, že nová svoboda není jen pro jednoho nebo pro někoho, ale je všech. Jedině tak budou moci být svěží ideály uplatňovány.

Madlenka: ... *Není tomu dávno, co jsem z těch našich hor vylezla – ale svět znám už rub na ruby. Všechno to křičí : Svoboda! svoboda! ale málokdo ji rozumí !*

s. 53, ř. 36

Na tuto poslední Madlenčinu repliku navazuje už jen píseň znovu vysvětlující to, co vlastně ta svoboda je, co obsahuje, jaký je její cíl. V příběhu se již postava Žida neobjevuje. Skutečně lze soudit, že je tam vložena právě a jen z důvodu upomenutí lidí na vzájemnou sounáležitost. Ze společnosti nemůžeme vylučovat přece ty, kteří do ní patří se stejnou samozřejmostí jako my.

6.2 Tvrdohlavá žena – Paličova dcera

Ve hře Tvrdohlavá žena je dále úžasné samo dějové schéma a jednotlivé postavy v něm uplatňované. Myslím si, že této propracovanosti mohlo být dosaženo jen tvorbou předcházející. V této souvislosti se zmiňuji především o Tylově Paličově dceři.

Paličovu dceru psal Tyl o nějaké dva tři roky dříve než Tvrdohlavou ženu. Tedy mezi léty 1846-1847 (premiéra 2. února ve Stavovském/dnes Tylově divadle). Zdaleka není tak vyostřená jako později napsané dramatické báchorky a působí na mne mnohem méně emotivně a lehce chaoticky.

Mnoho postav přejíždí z vesnice do města (Květoliby - Praha) a obráceně, přičemž hlavní děj se plně stačí rozvinout až v půli hry a ještě k tomu celkem na krátkou dobu. Do toho všeho je ještě zasazena postava Indiána (Prokop) a amerického osadníka (Pavel Kolinský,) aniž však čtenář získá pocit, že jsou jejich role plně fundované.

Následně se pokusíme sledovat osy obou her současně. Jejich vzájemné porovnání pak jistě nezůstane bez opětované odezvy.

Hlavní hrdinkou Paličovi dcery je dívka zvaná Rozárka (v Tvrdohlavé ženě by jí dobře mohla odpovídat role Terezky). Kolem ní se točí několik mládenců, kteří by jí

rádi pojali za manželku (Tvrdohlavá žena - je jimi Pěnkava a po případě Hrdopyška). Protože je však Rozárčina rodina v dluzích, a to především díky nerozumnému a příliš lehkomyšlnému způsobu života jejich otce – venkovského šumaře Valenty (v TŽ - nikdo přímo neodpovídá popisu této postavy), rozhodne se Rozárka pro svatbu s Toníkem (jeden z jejích nápadníků). Na Toníka si však myslí už nějaký čas Bětuška, která má velmi prořízlá a rázná ústa, nehodlá ho Rozárce přenechat (v TŽ - podobným způsobem je pojata postava Madlenky). Než je však možné nějakým způsobem vztahy urovnat, zapálí si Valenta zadluženou chalupu nad hlavou. O tom však již Rozárka neví, protože chvíli před touto strašnou událostí, odjíždí se svými malými sestrami do Prahy. V Praze si totiž celkem dobře žije její teta vdova Šestáková, sestra jejího otce. Ta je však s rodinou rozkmotřena pro hříšný život jejího bratra. Když však Rozárka zazvoní u jejích dveří, sezná, že teta je sice přísná a na první zdání trochu hrubá, ale v hloubi duše učiněná dobrotá (Tvrdohlavá žena – se charakterově velmi dobře hodí na Barboru Jahelkovou/mlýnářku. Je sice také velmi tvrdých charakterových rysů, ovšem ke konci se ukáže, že i ona má měkké srdce).

Příběh se dále odvíjí bez nečekaných zvrátů. Rozárka je nařčena ze žhářství. Vezme otcovu vinu na sebe. Otec se však k paličskému činu přiznává. Touží se alespoň takto očistit za svůj už tak hříšný život. Přestože je Rozárka zbavena tohoto nespravedlivého nařčení, vesnice, ve které žije, ji už zpátky nepřijímá. Když Rozárka vidí, že jí nálepka „paličovi dcery“ už zůstane, hledá pomoci pro sebe a pro své sestry u hrobníka, jehož syn je osadníkem z Ameriky, který se navrátil do své rodné země. Osadník Kulinský, spolu se svým adoptivním indiánským synem Prokopem, zakoupil pozemek nedaleko Prahy, kde se však o Valentově žhářském činu nic neví, kde lidé Rozárku neznají. Všichni tam tedy odcházejí i s vdovou Šestákovou, která opět našla svou dávno ztracenou lásku z mladých let – osadníka Kulinského. Příběh tedy končí šťastně.

Role žháře Valenty byla nakonec také tou poslední, kterou si osmdesátiletý Ondřej Červíček zahrál. Stalo se tomu tak v létě 1924 u Budínského divadelní společnosti, kterou takto pojmenoval a řídil již jeho nejstarší syn Václav. Ukončil tak svou životní hereckou etapu a odebral se na odpočinek do Bavorova, kde zemřel.

Věřím, že již tímto popisem jsem ukázala to, jak zmateně hra působí oproti již vytříbené Tvrdohlavé ženě. Nijak významně k nám nepromlouvá. Možná spíš poukazuje na to, že žhářství bylo jedním z nejhůře vnímaných prohřešků, který se neodpouštěl. Velmi vlídné vztahy mezi cizinci a Čechy působí snad až příliš komicky.

Kolik asi případných diváků (či čtenářů) této hry si dokázalo vůbec představit, jak takový Indián vypadá, nebo kde se Amerika vůbec nachází?

Schéma Tvrdohlavé ženy je Paličovou dcerou bezesporu inspirováno. Je ale očištěno o zbytečné role. Zůstávají jen postavy, které mají svůj smysl a řád. Suché téma předcházejícího příběhu je obohaceno o velmi čisté prvky lidových báchorek a tradic. Stranou nezůstává ani malebně popsaná příroda. Děj se odehrává v jedné dědině okolo které se herci pohybují. Opatření, které slouží k ještě větší divákově jistotě a orientaci. Dialogy jsou o něco kratší, avšak mnohem promyšlenější. Od samého počátku příběh přímo atakuje obecnstvo ke vzrušení a radosti. Obsahuje nejen mnoho kvalitních vlasteneckých replik, ale požitek poskytuje i příběh sám, protože Tylovy báchorky mají mistrnou dramatickou formou, která pomáhala a pomáhá strávit i vlákninu těch nejzávažnějších a nejtěžších myšlenek.

Tyl v padesátých letech minulého století nemohl počítat s nijak vyhraněným intelektuálním publikem. Platícími diváky tehdy byly děvečky, kterým romantické poblouznění bránilo ve vnímání vyšších dramatických forem, stejně tak jako obhroublí krajáci a podkoní, kteří i po pracovní době bohapustě kleli a smrkali do rukávu. To byl divácký materiál, se kterým Tyl na českém venkově musel pracovat. Naštěstí však téma lásky, které je nějakým způsobem bráněno, která však po překonání určitých překážek vzkvétá, je oblíbeno jistě od pradávna. Obdiv k autorovi se skutečně nedá vyjádřit jedním slovem. Kulisy se sice změnily, ale osvobozující optimismus, víra v člověka a posilování jeho kladných morálních vlastností je to, čím je Tyl stále aktuální.

Poslední věcí, kterou bych ještě ráda zmínila, je Tylova genialita v oblasti písní, které jeho hry provázejí. Ten nejtěžší myšlenkový kalibr totiž vkládal do nich, a to formou tak rafinovanou a nenásilnou, že se staly nedílnou součástí snad každého jeho dramatického kusu.

V písních shrnuje a dovršuje svou kritiku doby, pokrytecké morálky a vášnivě zde proklamuje ideály svobody, rovnosti, hrdosti, a vlastenectví.

Tvrdohlavá žena (s. 61, s. 62)

Příklad písně:

Hned první v řadě národů

šel loni s prosbou Čech,

*i slíbili mu spravedlnost
v školách i ouřadech.
Hledá-li tam však češtinu,
musí lucernu mít,
neb na copatý šlendrián,
hned ostrý brousek vzít.*

*Reakce není, Bože chraň!
řek slavný poslanec,
ta nám však zatím upekla
ukrutný mazanec.
No bloudit může mudrc sám
a svíst dětinský kus.
Na zrádné škůdce svobody
však přijde ještě brus.*

...⁴¹

*„Jinde, smím-li to tak říci, chtějí spíše na divadle vidět, co v nich už je - u nás musíme si
raději přát vidět, co v nás býti má ...“⁴²*

(J.K. Tyl, Cestující společnosti herecké, Květy 1845)

---

⁴¹ Tyl, Josef Kajetán: Paličova dcera, Praha II., Hálkova 2, 1952, s. 61 a 62

⁴² Tyl J.K., Cestující společnosti herecké, Květy, 1845

Myslím, že nyní již je nám bližší nejen smýšlení J.K.Tyla, ale i Ondřeje Červíčka. Věřím, že takto lze jeho osobnost a jednání mnohem lépe pochopit. Ondřej věřil divadlu stejně jako Tyl, a proto mu zůstal celý život věrný. Dávno věděl, že kočování není med a že jeho práci mnoho lidí neocení. Věděl, že nikdy nebude žít v přepychu, ale věřil, že činnost, kterou provozuje, je důležitá, a to především pro budoucí pokolení. Z tohoto důvodu si vzpomínku na Tyla hřál ve svém srdci až do posledních dní a byl si jistý, že jeho práce nebyla marná.

Ale skutečně, uvědomují si lidé dnes, jak mnoho udělali naši vlastenci pro naši řeč? Bojovali proti německému vlivu, proti germanismům v mluvě, proti malému odporu Čechů, kteří si díky tomu nechávají diktovat podmínky od silnějších národů.

Budeme-li se zabývat tím, co nám jejich myšlenky říkají v dnešní době, pak zjistíme, že v přeneseném slova smyslu sdělují totéž.

Jsme dostatečně uvědoměli na to, abychom dokázali čelit například americkému vlivu? Nemůže se například stát, že nás angličtina obklopí ze všech stran a bez ní ani nebude možné existovat? Není už to tak náhodou? Kde a kdo rozliší hranici mezi kvalitní znalostí cizích jazyků a jazyků, které nás hodlají pouze ovládnout?

Tyto a jiné otázky si jistě můžeme položit. Odpovědi se ale nedočkáme. Pokud budeme nalézat v textech stále více anglicismů, budou se možná znovu muset narodit noví Tylové, Červíčkové, Klicperové, kteří se opět ujmou úkolu nejtěžšího - přesvědčit lidi o tom, že něco dělají špatně.

Tomu kdo tvrdí opak, by možná (s jistou nadsázkou) neuškodilo přečíst, anebo shlédnout pár Tylových her, které mají svůj velký smysl, ale každý ho musí najít sám.

Novinový článek J.K.Tyla v době vzniku hry Tvrdohlavá žena:

„Teď se ale podívejme, co se stalo z občana po prohlášení konstituce, neb co z něho alespoň bude, až se přislíbená konstituce vypracuje a do života uvede. Teď je občan svobodným člověkem a nikdo nesmí nad ním pána dělat, leda zákon, který on si ale skrze své zástupce na sněmu sám udělá; vláda jenom dohlíží, aby se každý zákon zachovával. Teď musí občan vědět, proč a zač má daně odvádět; žádný tajný ouřad nesmí jeho řeči, jeho kroky stíhat; nikdo mu nesmí bránit, kdyby si chtěl veřejným spisem nebo v novinách na něco postěžovat, není hanebná cenzura; nikdo nesmí na pouhé udání osobu jeho zatknout nebo domácnost prohlížet, psaní otvírat: pro pouhý rod nemá před ním člověk nějaké přednosti; také nebudou platit žádné protekce, a až

*budou noví zemští ouřadové založení, až bude při soudech veřejné a oustní jednání zavedeno, až nastane obecní zřízení, tu teprve, milý příteli, poznáte, co to je, slout svobodným občanem...*⁴³

J. K. Tyl - Pražský posel 1848

6.3 Ve službách Thálie

Dokument převzatý⁴⁴ z tvorby paní Mgr. Marie Valtrové, vedoucí divadelního úseku Městské knihovny v Praze, prezentovaný při příležitosti výstavy v prostorách Divadla Na Jezerce, které je stálou scénou Divadelní společnosti Jana Hrušínského. V roce 2005 zde byla otevřena výstavní expozice věnovaná historii tohoto známého hereckého rodu.

ONDŘEJ ČERVÍČEK VÁCLAV BUDÍNSKÝ RUDOLF HRUŠÍNSKÝ

1844 - 1928   1875 – 1936   1920 – 1994

Od poloviny 19. století se odvíjí příběh jednoho z našich nejstarších hereckých rodů, jehož zakladatelem se stal nenápadný a divadlu odevzdaný odchovanec J. K. Tyla ONDŘEJ ČERVÍČEK. Když v pozdním věku sepsal *Paměti českého herce*, učinil tak proto, aby vypovídal o době, kdy „obyvatelstvo pro české divadlo nemělo žádný zájem mimo hloučku probuzenců, kde bylo těžko synům Thálie pracovati a jen láska k dramatickému umění a k vlasti dodávala síly a vytrvalosti, by na dráze vytknuté neklesli.

V roce 1867 uzavřel Ondřej Červíček sňatek s JOSEFOU MUŠKOVOU (1845-1903), dcerou proslulého herce a divadelního ředitele HYNKA MUŠKA (1811-1894). Josefa se stejně jako její sourozenci věnovala divadlu, její sestra Antonie se provdala za uznávaného divadelního ředitele JOSEFA FALTYSE (1839-1926) a sestra Anežka za jiného divadelního koncesionáře ANTONÍNA BRÁZDU. Těmito sňatky se slévaly jednotlivé herecké rody v mohutný divadelní proud, který postupně zaplavil celé Čechy. Koncesi k provozování vlastní společnosti obdržel Ondřej Červíček v roce 1883 a ve svém podniku zaměstnával především početnou rodinu. Kromě Otakara (1867-1942), Stanislava (1870-?), Františky (1872-?) a Josefy (1873-?), to byl zejména jeho syn

---

43 Tyl, J. K.: Pražský posel, 1848

44 Následující text je převzatý, vzhled i formát textu zůstávají tak, jak je prezentovala sama autorka.

VÁCLAV ČERVÍČEK, který se v roce 1906 stal tzv. artistickým správcem společnosti. Poté, co se roku 1899 oženil s herečkou ANNOU BUDÍNSKOU (1878-1958), přijal umělecké jméno BUDÍNSKÝ. Proměnlivý název společnosti se po jeho smrti, kdy se vedení ujala Anna Budínská, ustálil do podoby LIDOVÉ DIVADLO MĚST VENKOVSKÝCH PRO ZEMI ČESKOU. Stejně jako v případě Ondřeje Červíčka, tvořily zprvu herecký kádr Budínského společnosti především jejich děti – VÁCLAV BUDÍNSKÝ (1902-1985), talentovaná a předčasně zemřelá MARIE ČERVÍČKOVÁ (1899-1917) a FRANTIŠEK ČERVÍČEK (1903-?). Mladší z dcer, HERMÍNA ČERVÍČKOVÁ (1901-1989), se na jaře 1920 provdala za herce RUDOLFA BÖHMA-HRUŠÍNSKÉHO (1897-1956), pozdějšího člena Osvobozeného divadla, Divadla Vlasty Buriana aj.

V Novém Etyнку (dnes Nová Včelnice) se manželům Hrušínským za jevištěm narodil syn Rudolf. Obklopen péčí svých nejbližších stával se odmalička spoluúčastníkem toho, jak se dělá divadlo. Nejen rodiče, ale i dědeček s babičkou, strýcové a tety mu den za dnem bezděčně vštěpovali lásku k divadlu. Řekneme-li bezděčně, pak to znamená bez sebemenší didaktičnosti, samozřejmostí své divadelní práce i svého života, tím, co měl jako chlapec každodenně na očích, když se mu všední starosti proměnily v pohádkový svět divadla. O několik let později, jako herec významných pražských divadel (Akropolis, Uranie, Pražské dětské divadlo, Divadlo E.F.Buriana D38-D40, Městské divadlo na Královských Vinohradech), se pokusil povznést úroveň Budínského společnosti obohacením repertoáru (zařazováním současných her a vlastních dramatických pokusů *První případ* a *Nový život*) i hereckého souboru (JOSEF KEMR). Činnost Budínského společnosti překlenula tíživá léta obou světových válek, byla ukončena spolu s činností ostatních českých divadel v Protektorátu Čechy a Morava k 31. září 1944 a po válce již nebyla obnovena.

Navzdory protivenstvím, jimž museli členové Budínského společnosti mnohdy čelit, v nich toto působení zanechalo nesmazatelné dojmy. Za mnohé ostatní je vyjádřil Rudolf Hrušínský, když napsal:

„Mnoho vánočních svátků jsem prožil v rodině svého dědečka Václava Budínského-Červíčka. Byly to Vánoce, které měly zvláštní podivné kouzlo a podivnou, zvláštní vůni. Vůni vybilých maličkých divadelních hospodských sálů v různých zasněžených vesničkách, vůni petrolejového vařiče mé babičky, na němž dokázala vykouzlit štědrovečerní večeři pro celou divadelní společnost, vůni divadelních kostýmů, kulis a

různých rekvizit. A také zvláštní vůni venkovských, obyčejných lidí, kteří měli úctu k naší práci a přicházeli do divadla v jediných černých šatech, které oblékali pouze do kostela a potom, později – naposled – do rakve. Vážili si nás a my si vážili jich. A ta úcta k obyčejným venkovským lidem, pro které divadlo bylo kostelem, mě neopustila dodnes.“

V dějinách českého divadla 19. a první poloviny 20. století sehrály kočovné nebo cestující divadelní společnosti, jak se jim také říkalo, významnou a dodnes nedoceněnou roli. V malém jihočeském městečku Bavorově, kam společnost zajížděla, našel poslední místo odpočinku ONDŘEJ ČERVÍČEK. Na jeho náhrobní desce byl umístěn nápis hodný pokračovatele Josefa Kajetána Tyla a zakladatele hereckého rodu:

*Jest vavřín Tvojí poduškou,
jenž provázel Tě cestou trnitou.
Nechť slavně dá ti spáti,
nežils marně pro vlast máti.⁴⁵*

---

⁴⁵ Valtorvá Marie: Ve službách Thálie, Praha, 2005

7 DOTAZNÍKY

Podle mého názoru jsou hodnotnou součástí práce i následující dotazníky. Otázky týkající se z velké části divadla jsem položila lidem, kteří jsou s rodinou Červíčkových a divadelní scénou pevně svázáni. Velmi si vážím ochoty se kterou spolupracovali a odpovídali na otázky, které jsem pro ně připravila.

Odpovídají zde: paní Mgr. Marie Valtrová – odbornice na divadelní vědu, pan Jindřich Malšínský – pamětník, pan Jan Hrušínský – pricipál Divadla Na Jezerce.

7.1 Dotazník – pí Mgr. Marie Valtrová

- 1) Z jakého důvodu Vás napadlo sepsat kroniku právě o kočovné divadelní společnosti rodiny Červíčkových ?

O kočovnou společnost rodu Červíčků-Budínských jsem se začala zajímat v souvislosti se studiem materiálů k diplomové práci Herecké počátky Rudolfa Hrušínského, kterou jsem psala na pražské filosofické fakultě – katedře divadelní a filmové vědy. Podařilo se mi najít pramen nejcennější, a to Paměti herce a později i divadelního ředitele Ondřeje Červíčka, zakladatele hereckého rodu. Vděčím za to dvěma lidem, panu Václavu Budínskému (herci kladenského divadla), který paměti svého dědečka uchoval, a panu Josefu Kemrovi. Pan Kemr mi návštěvu v Kladně nejen domluvil, ale sám mne do Kladna i dovezl svým vetším Trabantem. Pan Budínský byl už vážně nemocný a nedlouho na to zemřel.

- 2) Zkoušela jste někdy sama hrát divadlo?

Ano, hrála jsem v táborském Divadle mladých, které vedl Vladimír Ráb. A protože jsem malé postavy, hrála jsem především různá zvířátka.

- 3) Kdybyste se mohla setkat osobně s panem Ondřejem Červíčkem, na co byste se ho nejraději zeptala?

Zcela určitě na jeho setkání s Josefem Kajetánem Tylem, kterého obdivoval, a jenž ho „přivedl“ k divadlu. Ale také na vlastní náročný provoz kočovné společnosti, na Rudolfa Devla staršího, který u něho krátce působil a na řadu dalších osobností, jichž si vážil. Ondřej Červíček byl skromný člověk s velkým srdcem, a to srdce patřilo divadlu.

4) Jak kvalitní repertoár podle Vašeho názoru měla kočovná divadla obecně?
Pokud jde o repertoár, nepřekračovala úroveň her, které kočovné společnosti uváděly, průměr. Dalo by se říci, že až na českou klasiku – Tyla, Klicperu, Kolára, Šamberka a jiné – se jednalo zejména o překlady a úpravy německých a francouzských frašek. Souvisí to jednak s úrovní publika, pro něž se hrálo, jednak s úrovní herců samých, jejichž schopnosti podmiňovaly výběr. Často se jednalo o rodinné podniky, čehož jsou Červíčkové-Budínští vzornou ukázkou, a to samo o sobě určovalo, jaký repertoár bude hrán. Ale na jejich obhajobu bych ráda podotkla, že si při běžném, poněkud strastiplném způsobu života, opisovali role, chystali fundus, půjčovali rekvizity (živého kohouta) a pečovali o kostýmy. Divadlo tak pohlcovalo jejich veškerý čas.

5) Kdybyste jedno takové představení mohla navštívit, které by to bylo a proč?
Určitě bych si vybrala dvě. Tím prvním by byla Schönthanova komedie Svatba naší Helgy, kdy při představení v Novém Etyнку přišel na svět Rudolf Hrušínský. (V rodině se mylně traduje, že ten večer dávali Taneček panny Márinky.) A tím druhým - známá Raupachova hra Mlynář a jeho dítě, která se tradičně hrávala na Dušičky, tedy 2. listopadu.

6) Dá se podle Vás vůbec srovnat scéna „stálých“ a kočovných divadel, jejich podmínky, program?
Jen těžko. Tehdejší stálá divadla (třebaže jich bylo pramálo) měla přednost už v tom, že se jednalo o divadla, která patřila místním ochotnickým spolkům. Takže, když do města či městečka zavítala kočovná společnost, musela si – v nejlepším případě – divadlo pronajmout, anebo hledat jinde. Divadelní společnosti tak nejčastěji hrály v podmínkách improvizovaných: v hostincích, kam si na sudy herci položili prkna. Kulisy, rekvizity a veškerý osobní majetek (majeteček) převáželi vesnici od vesnice na žebříňácích. A v těchto podmínkách přiváděly herečky na svět děti, pečovaly o ně a večer vystupovaly. Pan Hrušínský rád vzpomínal na svou babičku Annu Budínskou, která po večerech sedávala u pokladny a prodávala vstupenky. Propagace představení probíhala rovněž poněkud neplánovaně a archaicky. Na ploty a zdi se vyvěšovaly takzvané cedule, jak se tehdy říkalo divadelním plakátům. A program? O tom jsem už mluvila.

7) Myslíte si, že by v dnešní době našla kočovná divadla své obecenstvo?

Jsou ojedinělé případy takových kočovných společností, např. Divadelní společnost Radima Vašinky, která ještě v nedávné době po českém venkově cestovala. Ale to jsou spíš výjimky. Jako určitý zázrak považuji existenci ochotnických divadel, která udržují mnohaletou tradici. Určitě tak pro místní společenský život dělají víc, než běžní konzumenti televizních pořadů. Řekla bych tedy, že obecenstvo i způsob vnímání se poněkud změnilo.

8) Zkusila jste (nebo máte takové přání) napsat nějakou divadelní hru? Nebo nějakou rekonstruovat?

Ano, v letech normalizace jsem napsala jednoaktovou hru Charlie, která však nebyla uvedena. Dnes si myslím, že byla trochu poplatná havlovské poetice a cenu má jen díky textům písní, které se mi povedly. Ale jsem autorkou mnoha scénářů k literárním pořadům Českého rozhlasu 3 - Vltava, pro který píšu už rovných dvacet let.

9) Navštěvujete často dnešní divadelní scénu. Které z představení máte nejraději a nenechala byste si ho proto ujít?

Sleduji představení různých divadel podle toho, jaký repertoár hrají. Chodívám také do Divadla Na Jezerce, které založil a vede Jan Hrušínský. V poslední době mne zaujalo Odcházení Václava Havla, které nastudoval režisér David Radok. Ačkoliv se o něm hodně mluvilo, ráda bych připomněla něco, co mnohých představením chybí – vzácnou kulturu výrazu, herecké výkony, které do sebe „zapadají“ jako kolečka v hodinovém strojku, promyšlenou vnitřní i vnější partituru inscenace.

10) Jaké povolání jste chtěla od dětství vykonávat a proč? Splnilo se to?

Asi ano, i když jinak, než si představujete. V Táboře jsem vyrůstala ve starém renesančním domě, kde sídlil okresní archiv a kde pracovala moje maminka. Tam pramení moje láska k historii jako zdroji poznání. Pak jsem pracovala v tábořském divadle a když jsem odešla do Prahy, spojila jedno s druhým: vystudovala divadelní vědu a stala se vedoucí divadelního a filmového úseku Městské knihovny v Praze, napsala několik knih – o divadle a divadelnicích

(Rudolfu Hrušínském, Svatopluku Benešovi, Otovi Ornestovi, Vratislavu Blažkovi a dalších). V tomto smyslu jsem obohatila nejen sama sebe, ale i mnohé ze svých čtenářů. A doufám, že ještě obohatím.

7.2 Dotazník – pan Jindřich Malšínský

1) Jak jste přišel nato, že máte divadelní předky?

Často mi otec vyprávěl o svém dětství, o dědečkovi Ondřejovi Červíčkově a jeho divadelní společnosti, o početné rodině a sourozencích. O tom, že část rodiny byli herci a část muzikanti. Otec patřil do té druhé skupiny. Byl výborný muzikant a hudba byla jeho celoživotní profesí.

2) Vnímali jste to někdy jako přednost? Jaký je vůbec Váš vztah k divadlu?

Jako přednost jsem to nepovažoval. V genech se zřejmě více projevil vztah k hudbě, která se stala mým koníčkem. Divadlo je jen součástí mého kulturního ega. Mám rád divadlo, spíše klasiku, ale i jeho současné pojetí-dobré a vkusné muzikály. Myslím si, že učitel je svým způsobem také herec, jinak by ani své žáky nezaujal a byl by jen studeným reproduktorem.

3) Toužili jste někdy odejít k nějaké kočovné společnosti nebo jiným způsobem se účastnit akcí spojených s divadlem?

Touhu odejít ke kočovné divadelní společnosti jsem neměl, žil jsem v době, kdy tyto společnosti již neexistovaly. Svůj nezastupitelný význam měly v době obrození, kdy český jazyk šířily v malých městech a na venkově mezi prostým lidem. Divadlo jsem nikdy nehrál, až na jednu výjimku. Jako mladý učitel jsem vystupoval v Klicperově hře jako vesnický muzikant, který doprovázel zpěváka. Jako dítě jsem miloval cirkus a přál jsem si hrát v cirkusácké kapele, což je ve své podstatě kočovný život.

4) Zkontaktovali jste se někdy se svým bratrancem (p.Hrušínským nejst.)?

Pamatuji se, že v době studií jsem byl v kontaktu s panem Rudolfem Hrušínským nejstarším, otcem národního umělce Rudolfa Hrušínského, mým bratrancem. Tehdy potřeboval nějaké údaje o jedné z větví rodiny Červíčků, rodině mého otce Jaroslava Červíčka. Údaje jsem mu poslal a on mi odpověděl, že píše kroniku rodu Ondřeje Červíčka a že by se mu líbilo, kdybych v jeho práci někdy v budoucnu pokračoval. Ale tím to skončilo.

5) Z jakého důvodu jste se vzdal příjmení Červíček?

Při změně příjmení jsem vlastně pokračoval v rodinné tradici. Syn mého dědečka Ondřeje, který se stal po jeho smrti principálem divadla, se přejmenoval na Budínský, jmenovaný pan Hrušínský senior se původně jmenoval Bohm, s přehlasovaným „o“. Domnívám se, že to co člověku vadí by měl změnit, ať jde o změnu příjmení, zaměstnání, či části těla....Lidé jsou škodolibí a dovedou někdy znepríjemnit život jedince. Změnu příjmení považuji jako největší dar svým potomkům mužského pohlaví.

6) Kdybyste měl možnost zahrát si jakoukoliv roli ve kterékoliv hře, jaká by to byla?

Divadlo bych nechtěl hrát ani náhodou. Hypoteticky bych si možná chtěl zahrát sama sebe a mohlo by to být i zajímavé.

7) Myslíte, že se herecký talent dědí jako dar nebo je možné se k pěknému herectví vypracovat?

Rodina má jistě vliv na děti, někdy pozitivní a někdy opačný. Rozhodně zde určitou roli hrají i geny, ale rozhodně je třeba vůle, nesmírná píle a talent.

8) Jakou otázku byste položil Vašemu oblíbenému herci? Kterému?

Rozhodně vím, že by to nebyly otázky, které člověka urážejí, nepříjemné otázky „na tělo“ nebo otázky na které znám předem odpověď. Přesto by mě zajímalo proč renomovaní herci účinkují v nevkusných a připitomělých reklamách a v seriálech typu „soup-opera“, proč si na veřejnosti libují ve vulgarismech nebo proč zrovna herci si tak často vyměňují životní partnery jako „na obrtlíku.“ Ale vlastně i na to znám odpověď a tak na nějakou chytrou nebo zajímavou otázku jsem nepřišel.

9) Zkoušel jste někdy sám sepsat nějakou dramatickou hru?

Nezkoušel. Nemám vyprávěčský talent. Jsem ve vyjadřování příliš stručný. Na co někdo potřebuje půl hodiny, na to mi stačí dvě tři věty. Takže bych si asi moc nevydělal.

10) Váš oblíbený nástroj jsou housle, ve kterém představení byste je nejraději uplatnil?

Už jsem řekl, že hudba mě provázela celým životem,. Hrál jsem na různé dechové nástroje, ale na housle jsem nikdy nehrál. Nepodceňuji dechovku, rád si poslechnu Evu a Vaška, vojenskou základní službu jsem absolvoval u plukovní hudby, za studií jsem hrál džez, účinkoval jsem v jindřichohradecké amatérské opeře, učil jsem externě v hudební škole v Kaplici dechové žesťové nástroje, na škole jsme měli taneční skupinu.... Dost široký rejstřík působení, že?

11) Snažil jste se někdy vypátrat či jinak zkontaktovat své další bratrance/sestřenice?

Asi před dvěma roky jsem se pokusil navázat kontakt s p. Janem Hrušínským, principálem, jak si sám říká, Divadla Na Jezerce, ale marně. Poslal jsem mu e-mail, ale neodpověděl. Co se dá dělat. Ale ozvat se mohl, napsat vnukovi Ondřeji Červíčka by ho nic nestálo a bylo by to i slušné.

12) Myslíte, že by dnes měla šanci kočovná divadelní společnost dobře prosperovat?

Tak to si nemyslím. Alespoň ne v tom smyslu, jak o ní hovoříme. Myslím, že by nepomohl ani modernizovaný repertoár, leda nějaká „nude show“. Je jiná doba a my to musíme chápat.

13) Šel byste sám na takové představení podívat?

Do divadla jsme pravidelně s celou rodinou jezdili do Českých Budějovic i do Prahy, ale od té doby co slovník herců se rovná slovníku nejsprostšího dlaždiče v EU a co ukazují na jeviště holý zadek jsme s takovým divadlem skončili. Neříkám, že jsem nějaký puritán. Taková slova ovládám také, ale vím kdy je mohu použít. Zdá se mi, že se dnešní herci příliš podbízejí, ale nejhorší je to, že to dělají i ti starší. Prostě nechtějí stárnout, chtějí být za každou cenu „in“.

14) Jak moc se změnilo, podle Vašeho mínění, postavení herců dříve a dnes?

Postavení herců dříve a dnes? Tak to je naprosto nesrovnatelné. Dříve kočovali, dnes si staví zámky na lukrativních pozemcích v hodnotě několika miliónů. Dřív putovali po české zemi, dnes je to Florida a tak bych mohl pokračovat. Mladá herečka zřejmě nepočítá s tím, že by vynikla svými schopnostmi, celebritou stává zela jinak a něčím jiným. Ale o tom už mě nebaví mluvit.

15) Jaké povolání jste chtěl od dětství vykonávat a splnilo se Vám?

Nechtěl jsem být popelářem ani kosmonautem, nehledě na to, že toto povolání tehdy neexistovalo. Jako kluk jsem chtěl být farářem nebo muzikantem, hlavně vlivem rodičů. Učitel také sem tam „káže“ a muziku jsem také dělal, tak vlastně můžu říct, že se mi sen splnil. Ale neodpustím si povědět následující. Jednou mě navštívil redaktor rozhlasu v Českých Budějovicích s otázkou, nepřiliš originální, jestli bych byl znovu učitelem, kdybych se podruhé narodil. Byl překvapen, když jsem řekl, že nikoliv. Učitelské povolání je tak náročné, že pro jeden život je ho ažaž. Tak si sbalil „fidlátka“ – magnetofon Sonet duo, a odkráčel. Je mnoho krásných a zajímavých zaměstnání.....

7.3 Dotazník – pan Jan Hrušínský

1) Jak dlouho máte divadlo?

To je hezká otázka a skýtá řadu možností, jak na ni odpovědět. Tak například bych mohl říct, že jako rodina máme divadlo asi 150 let, od doby, kdy pradědeček Ondřej Červíček získal od rakousko-uherských úřadů koncesi k provozování divadelního spolku. Mohl bych taky říct, že odmalička mám divadlo ve svých myšlenkách, které mi nenápadně podsouval můj táta. Reálně však toto divadlo existuje šest let. Od chvíle, kdy byla založena Divadelní společnost Jana Hrušínského. Firma Divadlo Na Jezerce vznikla následně o dva roky později.

2) Co vás vedlo k tomu, že jste se stal podnikatelem?

Tato myšlenka ve mně zrála určitě několik let, možná celý život. Předtím jsem byl 28 let ve státních či městských divadlech. Tam čekáte, kdy a jakou dostanete roli, s kým budete muset dělat a v podstatě nemáte šanci nic odmítnout. Nemáte rozumný příjem a přitom se díváte, jak kolem vás každý rok nesmyslně protékají desítky milionů korun. A všichni se tváří, že je to tak v pořádku. Touha po svobodě tedy v mém rozhodnutí hrála velkou roli.

3) Jak těžké bylo vše nastartovat?

Před deseti lety jsem v jižních Čechách postavil rodinný dům. Ten jsem s těžkým srdcem prodal a získané peníze jsem použil jako základní kapitál Divadla Na Jezerce. Nelituji toho však. Dnešní zájem diváků je úžasnou odměnou a zároveň potvrzením, že jsem se rozhodl správně.

4) S čím jste se zpočátku potýkal nejvíce?

Když jsme na Jezerce začínali, tak jsem původně neplánoval tak „velké“ divadlo, jakým je dnes. To, že zde pracuje více než sto lidí, umožnil zájem diváků. S divadelní společností jsme začali v pěti lidech, hráli jsme po kulturácích a podobně. Od začátku jsme chtěli dělat náročný repertoár typu Taboriho Mein Kampf, Marceauovo Vajíčko a další. Bylo to dost obtížné, ale vydrželi jsme.

5) Proč Jezerka? Nevyplatilo by se jít jinam?

Usedlost Jezerka je majetkem Městské části Praha 4, která ji velkoryse a skvěle zrekonstruovala. Já se svým divadlem vyhrál výběrové řízení na dlouhodobý pronájem celého areálu, jehož podmínky rádně plním. Městskou část Praha 4 nežádám o žádné granty ani dotace.

6) Jaká musí být návštěvnost vašeho divadla, abyste přežili?

Vzhledem k nízké kapacitě sálu - na Jezerce je pouze 205 sedadel - musíme mít téměř stoprocentní návštěvnost. V posledním roce se stabilně pohybujeme nad devadesáti

procenty. Kdybychom měli o tři sta sedadel více, nepotřebovali bychom žádné dotace ani granty.

7) Na jaké problémy nejčastěji narážíte?

Za velký problém považuji nerovné podmínky financování pražských divadel. Když vám s vážnou tváří odborníci u kulatých stolů či v novinových člancích sdělují, že jako soukromé divadlo nemáte podle pravidel EU na větší dotace nárok a zároveň jinému soukromému divadlu dají třicet šest milionů korun, tak se můžete jen usmívat. Konkurovat ale potom takovým bohatým divadlům například na poli propagace je velmi obtížné. Magistrát hlavního města Prahy však začal usilovat o nápravu tohoto mnohaletého problému. Tak teď nezbývá než doufat, že zdravý rozum nakonec zvítězí.

8) Při řízení divadla se jistě nevyhnete konfliktům. Jak je řešíte?

Konflikty snáším velmi špatně. Občas bývají a musím je řešit. Tady v divadle pracuje přes 120 lidí, což s sebou nese různé pohledy na divadlo, na život. Občas se ty různé pohledy střetnou a já jsem od toho, abych je umírnil. Asi dvakrát se mi stalo, že jsme se vzájemně nedomluvili a spolupráce přerostla v určitou vzájemnou nechuť, takže jsme se rozešli.

9) A co konkurence? Sledujete ji?

Abych pravdu řekl, je mi celkem jedno, jak to dělají jinde. Snažím se dělat práci tak, jak to vyhovuje mně a těm, co tady pracují. Mám zkušenost, že když jsou spokojení herci, tak jsou spokojení i diváci.

8 SHRNU TÍ

Bakalářská práce, jak její název napovídá, se snažila podat svědectví o jedné malé kočovné společnosti (Červíčkově kočovné divadelní společnosti), a díky tomu přiblížit poměry a funkci ochotnických divadelních spolků především na konci 19. a počátku 20. století. Neboť právě toto období bylo pro rozvoj a rozkvět českého jazyka klíčové a nesporně velmi zajímavé.

Ale nejen Červíčková divadelní společnost působila na tehdejším českém území, práce se snaží poskytnout i přehled o ostatních, tehdy aktivních, divadelních spolcích a podat bližší informace o jejich kvalitě i kvantitě.

Se snahami ochotnických divadelníků bylo neodmyslitelně spjato i jméno J.K.Tyla. Byl to totiž on, který si jako jeden z prvních uvědomil, jak je Čeština i šíření českého jazyka pro české obyvatele důležité. Snaha pozvednout úroveň našeho jazyka prostřednictvím divadla byla velice namáhavá, ale již sám Tyl mohl „sklidit své ovoce“. Zajisté i proto na jeho odkaz navázalo mnoho následovníků, kteří vedli své kočovné společnosti za stejným cílem. Mezi takovéto spolky, pak patřila i kočovná divadelní společnost Ondřeje Červíčka.

Proč je právě jeho společnosti věnováno nejvíce prostoru?

Snažila jsem se ve své práci poukázat na aspekt, že i malá kočovná společnost, byť téměř neznámá, mohla nést důležitý a poctivý odkaz šířitele českého jazyka. Tuto společnost jsem si tedy vybrala zcela záměrně, neboť má-li být má práce v jistém smyslu „objevná“ bylo třeba začít tam, kde jiní své úsilí skončili. Snad jedinou výhodou pro získávání informací ohledně Červíčkovy společnosti byl fakt, že i dnes existují pokračovatelé z této herecké linie nebo i ti, kteří jsou v jistém smyslu dodnes s touto společností spojeni.

Málokdo dnes ví, že přímým pokračovatelem Červíčkovy divadelní společnosti je Jan Hrušínský, jehož Divadlo Na Jezerce je dnes již stálá scéna v Praze. Proto bych i zde chtěla poukázat na rozhovor, který mi poskytl, když jsem ho poprosila, aby se k divadelnictví vyjádřil.

Stejným přístupem jsem spolupracovala i pí.Mgr. Valtrovou, vedoucí městské knihovny na Mariánském náměstí, která je jedním ze dvou lidí (je známo, že osudem této divadelní společnosti se ještě zabýval literární vědec, který si však nepřál být jmenován a ani svou práci o Ondřeji Červíčkovy nikomu ještě neposkytl) zabývajícími

se tematikou divadelnictví Červíčkoví společnosti. Chtěla bych proto ve své práci vyzdvihnout i její názor na české divadlo.

V neposlední řadě bych chtěla připomenout pamětníka pana Jindřicha Malšínského, mého dědečka, který je také přímým potomkem Ondřeje Červíčka a mohl mi tak poskytnout některé z cenných pramenů (např. rodný list Ondřeje Červíčka aj.) a mnoho vzpomínek, které se váží k divadelní společnosti.

Pokusila jsem se svou práci zpracovávat tak, aby se nesla jak v objevném, tak i v populárně naučném smyslu. Věřím, že zřetelná je i snaha uplatnit tzv. „fiktivní aspekt“, ale zakládající se ovšem na pravdivých faktech a hmatatelných podkladech.

K fiktivnímu hledisku pak přiřazuji rozhovor s Ondřejem Červíčkem, který je však založen na pravdivých faktech.

K objevnému hledisku patří například rodokmen rodiny Červíčků (od zakladatele společnosti Ondřeje Červíčka až k dnešním potomkům), rodný list Ondřeje Červíčka, některé z dobových fotografií, systém vytváření cedulí Červíčkovy společnosti nebo rozbor Tylovovy hry v souvislosti s osobností samotného Ondřeje Červíčka.

Za velmi důležité také považuji přehled ostatních kočovných společností, které tu Červíčkovu svou velikostí mnohdy předčily, avšak svým úsilím nikoliv. I ony jsou důležitým pramenem poznání a i jim je dnes věnováno jen velmi málo pozornosti.

Má práce si proto kladla za cíl, opět oprášit zašlý lesk alespoň jedné z nich. Vytvořit obraz divadelních společností tehdejší doby, ale nezůstávat přitom na jednom místě neboť i v současnosti existují ochotnické spolky, které krácejí v tak dávno „vyjetých kolejích“. Mimo jiné jsem chtěla připomenout odvahu těch, bez nichž by česká řeč nebyla tím, čím je dnes a říci, že jakákoliv snaha o „dobrou věc“ může přinést nečekané výsledky.

9 SUMMARY

The bachelor work, as the title suggests, is supposed to give a testimony for a small nomadic community (the Červíček's nomadic theatre community) and thanks to it primarily to give an idea of relationships and functions of theatrical society at the end of the 19th and at the beginning of the 20th century. This very time was pivotal and of course very interesting for development of the Czech language.

Then was not only the Červíček's theatre community in the Czech territory but there were many other theatre associations which are explained according to their quality and quantity of their work.

The name J.K.Tyl is inseparably connected with the efforts of theatre communities, because he realized how important the Czech language is and its making known to Czech inhabitants. An effort to raise a level of the Czech language via the theatre was very difficult, but Mr. J.K.Tyl succeeded.

Thus there were many people with nomadic communities who followed his idea and they had the same aim. The nomadic theatre community of Ondřej Červíček belonged to the associations.

Why does this community take such a large part of this work?

For example I tried to point out an aspect, that even a small nomadic community (almost unknown) could have an important and honest heritage from the disseminator of the Czech language. I chose this community deliberately, because, if this work should invent something new, there is need to continue at that point where someone's effort ended. Maybe the only advantage for getting information about Červíček's community is that even nowadays exist continuators from this actor's line or also somebody who is till now in some way connected with this association.

Only few people know that the direct continuator of the Červíček's theatre community is Jan Hrušínský, whose theatre "Na Jizerce" is up to now a continual scene (in Prague). That's why I'd like to point out the interview which I made with him about dramatics.

I also co-operated with Mrs. Valtrová, the head of the city library at Mariánské square, who is one of the two persons (it's known that there is another literary thinker, who deals with this association, but he doesn't want to be named and he hasn't shown

his work about Ondřej Červíček up to now), who deals with the dramatics of the Červíček's community. Thus I'd like to point out her opinion of the Czech theatre.

Last (but) not least I'd like to mention Mr. Jindřich Malšínský, who is a direct descendant of Ondřej Červíček. He provided to me some of the most important sources (e.g. the Ondřej Červíček's birth certificate etc.) and other memories that are connected with the theatre community.

I tried to compile my work to be revealing and also interesting. I think that there is an obvious effort to apply so called "a fictive aspect" which is founded on facts and a tangible base.

To the revealing things belong the Červíček's family tree (from the founder of the Ondřej Červíček's community to the present descendants), the Ondřej Červíček's birth certificate, some period photos, the system for creating notices for the Ondřej Červíček's community or the analysis of Tyl's performing with connection with the personality of Mr. Ondřej Červíček.

To the fictive things belongs the talk with Mr. Ondřej Červíček, but it is based on true facts.

I consider that the knowledge of other nomadic communities is very important. They were even greater than the Červíček's community, but not considering its effort. They are also an important source of understanding nevertheless the attention today is not so much paid to them.

The aim of my work is to renew the knowledge of at least one of the communities. I want to create an image of the period theatre communities, but not to stay at the same place, because there are up to now theatricals which continue in the same way. I also want to remind the effort of people who helped spread the Czech language which we all speak up to the present time. The effort for a good thing can bring an unexpected effect.

10 ZKRATKY

Aj. – a jiné

Atp. – a tak podobně

Červ. – Červíček

ml. – mladší

Např. – například

Nejst. – nejstarší

ozn. – označení

p. – pan

pí – paní

pravděpod. - pravděpodobně

s. – strana

Sign. – signovat/signatářský

Sp. – společnost

st. – starší

tj. – to jest

Tzn. – to znamená

TŽ – Tvrdohlavá žena

Viz. – uvedeno

11 POUŽITÁ LITERATURA

Táborský, Vojta Štein: Dějiny venkovských divadelních společností, Praha, Svaz československého herectva, 1930

Buchner, Alexander: Cedule kočovných divadelních společností v Čechách a na Moravě, Praha, Divadelní ústav, 1968

Tyl, Josef Kajetán: Paličova dcera, Praha II., Hálkova 2, 1952

Tyl, Josef Kjetán: Tvrdohlavá žena a zamilovaný školní mládenec, Praha, 1953

Jan Erazim Sojka: Josef Kajetán Tyl (1862) – životopis z knihy Naši mužové, Praha, tiskem a nákladem Antonína Rennu, 1862

Celý tento odkaz na :

<http://books.google.com/books?id=uXQYAAAAMAAJ&pg=PA312#v=onepage&q=&f=false> (24.7.2009)

Filipec, Josef a kolektiv: Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost, Praha, Academia, 2005

Valtrová, Marie: Kronika rodu Hrušínských, Odeon, Praha, 1994

Sekundární literatura:

<http://www.amaterskedivadlo.cz/main.php?data=bibliografie&id=17> (13.6.2009)

Brockett, G.O. : Dějiny divadla, Lidové noviny, Praha, 2008 (doplňující literatura)

Černý, František: Dějiny českého divadla I. Od počátků do sklonku osmnáctého století., Adolf. Praha, Academia, 1968

Kolektiv autorů: Dějiny českého divadla II., Academia, 1969

Smažík, František: Divadlo na vesnici, Ministerstvo zemědělství, 1948

<http://www.ucl.cas.cz/edicee/data/antologie/zliteratury/VZCL3/48.pdf> (17.11.2009)

aj. (internetové odkazy, nepodložené dokumenty, úryvky textů)

- ¹ Stanislav Červíček, oprávněný soukromý učitel v Praze. Syn Stanislava Červíčka (měšťana v Praze) a jeho manželky Doroty, roz.Konvalikové. Otec divadelního ředitele Ondřeje Červíčka.
- ² Josefa Červíček, roz.Damschky, dcera mistra truhlářského v Košetících a jeho manželky roz.Moudré.Matka Ondřeje Červíčka.
- ³ Antonie, dcera Stanislava a Josefy roz.Damaschky
- ⁴ Ondřej, syn Stanislava a Josefy roz.Damaschky. Pozdější ředitel kočovné divadelní společnosti.
- ⁵ Josef, syn Stanislava a Josefy roz.Damaschky
- ⁶ Josefa Mušková (1845-1906), 1.manželka Ondřeje Červíčka. Dcera Hynka Muška (1812-1894) a Matyldy Lecomte (1816-1874)
- ⁷ Anna Pravdová (1850-1932), 2.manželka Ondřeje Červíčka., roz.Blížencová z Chrbonína u Tábora
- ⁸ Otakar Červíček, prvorozený syn Ondřeje Červíčka a Josefy Muškové
- ⁹ Stanislav Červíček (1870-?), druhorozený syn Ondřeje Červíčka a Josefy Muškové
- ¹⁰ Václav Červíček (1875-?), třetí syn Ondřeje a Josefy Muškové, pozdější ředitel Červíčkovy/Budínského společnosti. Manžel Anny Pravdové Budínské ml. (dcera Anny Pravdové, 2.manželky O.Červíčka)
- ¹¹ Jindřich Červíček, čtvrtý syn O.Červíčka a Josefy Muškové, policejní strážmistr v Hronově (pozdější kmotr mého dědečka, vnuka O.Červíčka, Jindřicha Malšínského roz.Červíček)
- ¹² František Červíček (1880-?), pátý syn O.Červíčka a Josefy Muškové, výborný houslista a učitel hudby. Poslední místo bydliště – Židlochovice.
- ¹³ Jaroslav Červíček, šestý syn O.Červíčka a Josefy Muškové. Působil jako vojenský hudebník, jako dirigent v Užhorodě, jako sólista u vojenské hudby v Praze.
- ¹⁴ Františka Červíčková, provdaná Šeplová. Dcera O.Červíčka a Josefy Muškové
- ¹⁵ Josefa Červíčková, dcera O.Červíčka a Josefy Muškové
- ¹⁶ Adéla, Paula a Eliška. Údajné dcery O.Červíčka. Nejsou však zachovány žádné průkazné materiály, který by to stvrzovaly. Existuje předpoklad, že se prý všechny tři též věnovaly divadlu.
- ¹⁷ Anna Pravdová Budínská (1878-1958), manželka Václava Červíčka (syn O.Červíčka a Josefy Muškové), dcera druhé manželky O.Červíčka vdovy Anny Pravdové
- ¹⁸ Anna, roz.Vorlová. Druhá manželka Jaroslava Červíčka (šestý syn O.Červíčka a Josefy Muškové)
- ¹⁹ Děti Anny P.Budínské a Václava Červíčka. Narozené v rozmezí let 1899-1903. Většinou se věnovaly divadlu.
- ²⁰ Děti Jaroslava Červíčka a Anny roz.Vorlové. Jiné životní osudy, které nejsou přímo spojené s divadlem.
- ²¹ Rudolf Böhm Hrušínský, manžel Hermíny Budínské, dcera Václava Červíčka a Anny Pravdové Budínské
- ²² Helena Mikešová, manželka Jindřicha (syn Jaroslava Červíčka), dcera truhláře Josefa Mikeše, matka Ludmila Mikešová
- ²³ Rudolf Hrušínský (1920-?), syn Hermíny Budínské a Rudolfa Böhma Hrušínského. Slavný divadelní a filmový herec.
- ²⁴ Eva Koubová, manželka Rudolfa Hrušínského.
- ²⁵ Jindřich Malšínský, roz.Červíček, Syn Jindřicha Červíčka a Heleny Mikešové. Hudebník a v současné době vede rentgenové oddělení nemocnice v Mělníku.
- ²⁶ Lenka Malšínská, roz.Vaňková. Manželka Jindřicha Malšínského. Vedoucí finančního oddělení v Mělníku.
- ²⁷ Šárka Nestávalová, roz.Červíčková. Dcera Jindřicha Malšínského, roz.Červíček. Prodavačka v obchodě s potravinami.
- ²⁸ Václav Nestával. Manžel Šárky Červíčkové (Malšínské). Malíř.
- ²⁹ Rudolf Hrušínský. Syn Rudolfa Hrušínského ml. Těž slavný a oblíbený herec. Ve volných chvílích se věnuje rybolovu.
- ³⁰ Jan Hrušínský. Syn Rudolfa Hrušínského ml. Herec a ředitel divadla na Jezerce.Manželka Miluše Šplechtová – herečka.

12.2 Příloha č.2 - Plakáty a koncese⁴⁶

Druhá	Divadelní společnost & Budínští	Často
	Pravá Dva	
První	Divadelní společnost & Budínští	Často
	Pravá Dva	

Budínský khauspitel	Budínského záměra
Lácheň u. Depen	Úsměvy a kordy
Lácheň u. Depen	Úsměvy a kordy
GOLDREGEN	ZLATÝ DĚŠT
ROSENBRIEFE	RŮŽOVÍ DOPISY
Dir. Gust. B. Hrušínský Jan.	Jan. Gust. B. Hrušínský Jan.
Beginne um 20 Uhr	Začátek ve 20 hodin
Komro - Dezember 1943	Kamárka - prosinec 1943

46 Plakáty pocházejí z období 30.let 20. století (spojeno s působností Rudolfa Hrušínského nejst.). Staršího data je pouze herecký průkaz Ondřeje Červíčka a jeho divadelní koncese.

12.3 Příloha č.3 - Rodný list Ondřeje Červíčka

Protektorat Böhmen und Mähren. Protektorat Čechy a Morava.		<h1>Geburts- und Taufschein.</h1> <h2>Křestní a rodný list.</h2>		Erzdiözese: <i>Prag</i> Arcidiecése: <i>Praha</i> Vikariat: <i>Prag - 1. stádt.</i> Vikariat: <i>Praha - 1. stádt. město</i> Pfarre: Fara:
Bezirksbehörde: <i>Prag I.</i> Okresní úřad-Magistrát: <i>Praha I.</i> Bezirksgericht: <i>Prag I.</i> Okres soudní: <i>Praha II.</i>				
Nr. Exh. <i>423.1/2.</i> Č. j.		Geburts- und Taufmatrik: <i>B.</i> Buch <i>XII.</i> Blatt <i>58.</i> Ordnungszahl <i>7.</i> Matriky křestní: Matriky křestní: <i>B.</i> Kniha <i>XII.</i> List <i>58.</i> Císlo řadové		
Tag, Monat, Jahr Den, měsíc a rok	der Geburt: <i>14. / VI. 1844.</i> d. i. am vierzehnten Jun narozeni: <i>14. / VI. 1844.</i> t. j. dne čtrnáctého června im Jahre: Ein Tausend acht-hundert vierundvierzig léta: tisícého osmístého čtyřicátého čtveřtého und ist getauft worden am křtu: <i>16. / VI. 1844.</i>			
Name des Taufenden Jméno křtícího	<i>J. Rainund Sundáček, Pfarrer.</i>			
Name des Täuflings Jméno pokřtěnce	<i>Andreas Čerwiček Ondřej</i>			
Religion Náboženství	<i>řm. - katol.</i> <i>řm. - katol.</i>	Geschlecht: männlich Pohlaví: <i>mužské</i>	Geburt: ehelich Lože: <i>manželství</i>	
Geburtsort Místo narození	<i>Prag 648 - I.</i> <i>Praha</i>	Behörde: Magistrat: Gericht: soud:	<i>Prag</i> <i>Praha</i>	
Vater laut Matrik Otec die matriky	<i>Stanislav Čerwiček Stanislav</i> befugter Privatrechner in Prag, <i>oprávněný soukromý účetní v</i> des + Stanislav Čerwiček, <i>Prage, Stanislav Čerwiček a</i> gers in Böhm. Skalitz und <i>městana v Čes. Skalici a jeho</i> dessen gattin + Dorotka ge- <i>manželky + Doroty roz. Kou-</i> bonen Konsalinka ehelicher Ehe <i>valinka - ovi manželky syn.</i>			
Mutter laut Matrik Matka die matriky	<i>Josepha - Josefa Čerwiček</i> des Joseph Damasekka <i>Josefa Damasekky, mistra</i> Tischlermeisters in Korschütz <i>truhlářského v Kolečel (česl.</i> (česl. Kr.) und dessen gattin <i>traj) a jeho manželky Fran-</i> Franziska geb. Maudry eheliche <i>tišky roz. Maudry - e manžel-</i> Tochter, stammt aus Korschütz <i>ská dcera, rozená z Kolečel, č. 25.</i>			
Pate Kmotrové	<i>Adreas Winterherbst, Keller</i> <i>861 2/4.</i> <i>Ondřej</i>			
Geburtsassistentin Porodní asistentka	<i>Josefa Eloner, 648. / I.</i>			
Anmerkung Poznámka				
Urkund dessen die Unterschrift und das Siegel des Pfarr-Dekanal-Amtes. Na důkaz toho stůj zde podpis a pečeť farního-děkanského úřadu.				
Pfarr-Dekanal-Amt in Farní-děkanský úřad v	PFARRAMT ZU ST. JAKOB IN PRAG I. FARNÍ ÚŘAD U SV. JAKUBA V PRAZE I. am <i>16. / VI.</i> 194 <i>8.</i> dne			
				
	<i>J. U. Jirna</i> <i>Kopie</i>			

Druck und Verlag C. A. T. Böhmisch-Mährische Druck- und Verlagsaktiengesellschaft in Prag. - 1/2. - Nachdruck verboten.
 Náklad a vydání C. A. T. Českomoravské a vydavatelské společnosti v Praze. - 1/2. - Patisk vyhrazen. 20.400. 2321

Hřbitovní romance či vyznání Desdemony

K stopadesátému výročí narození herce Ondřeje Červíčka

Každé místo, ať už je to sádko, vesnice či město, má své divoké patřičky. Jsou to lidé, kteří se do srdcem na dlani. Pro své činy, svůj kraj, pro spoluobčany by udělali, nevím co! Takat se s nimi znamená vyslechnout si chvalozpěv na své jejich milovaný svět.

V Bavorově známe jednoho mnoha takových nadšenců. Je to Karel Veselý nyní žije v jednom městem nepřerušil spojení. V bavorovském "Našem zpravodaji" se objeví milé vzpomínky na jeho dětství, mládí i pozdější dobu.

V květnovém "Zpravodaji" jako dřívější divadelní dramatik rozepsal o Ondřeji Červíčkovi ředitel kočující divadelní společnosti.

Začalo to tím, že před lety vyslal nedávno zesnulému herci Národního v Praze Rudolfa Hrušínskému, zda ví, že v bavorovském hřbitově leží jeho přímý příbuzný? Dostal důtkovou odpověď a v ní sdělil, že byli rozvětvenou bavorou rodinou a Červíčkovi byli jeho předkové. A od té doby přý mu Mistr Hrušínský poslal jako dtk za ten objev stoprocentky - přání k vánočním a do nového roku. Bohužel, tento rok už nepříjde ...

A tento článek pana Veselého nás inspiroval k dalšímu tonání...

Letos v únoru vydalo na-

kladatelství Odeon zajímavou knihu - "Kronika rodu Hrušínských". A skutečně se v ní můžeme dočíst o řediteli Červíčkovi, o jeho putování po vlastech českých i o jeho usídlení s manželkou v Bavorově. V "Kronice" se píše:

"Začátkem dvacátých let se Anna a Ondřej Červíčkovi usídlili v tichém jihočeském městečku Bavorově u Vodňan. V jedné ze starých útiček poblíž náměstí si pronajali část domu čp. 36, který náležel rodině Brůžkových."

Dále se tu dočteme, že jejich divadelní společnost sem do Bavorova často dojížděla a vždy sklízela úspěchy, takže Červíčkovi nepřišli do zcela neznámého prostředí. Měli tu své přátele, své obdivovatele, kteří jim pomáhali, kde se dalo. Červíčkovi pak už jen odtud sledovali, jak si počíná jejich společnost pod vedením jejich syna A. Červíčka a jeho ženy Anny.

Byli tu celkem spokojeni, neboť kromě dobrých zpráv dostávali i finanční podpory od hereckých spolků, a to od Asyly českých herců a "Ústřední jednoty českého herectva".

Ondřej Červíček, rodák pražský (1844 - 190. výročí jeho narození), který si oblíbil od svých dětských či jinoněských let divadlo, se chluboval, že v těch letech hrál už

se samotným "velehercem" Josefem Kajetánem Tylem. Jako herec prošel divedem obrovskými, z kříže. Je celá zašpiněná od hlíny. Utírám ji kapesníkem - pousmála se na mne milá tvář. Navrhuji manželce: "Vezměme si ji domů a ofoťme!"

Učinili jsme tak. Teď přede mnou leží ta porcelánová fotografie. Divám se do laskavých očí. Takhle asi podobně vypadala Božena Němcová? Nebo Eliška Krásnohorská? Nebo jiná spisovatelka? Ne, žádná spisovatelka!

Ta milá tvář patří herečce paní Aničce Červíčkové - Budínské. Jaké asi role hrála? Dorotku nebo vílu v Tylově "Strakonickém dudákově" nebo královnu v "Noči na Karštejně" nebo dokonce v Shakespearově "Othellu" - Desdemonu? A najednou - obličej se pohnul. Ozívá. Rty se pohybují, slyším její hlas. Teď již jasně slyším ... Sálem zní lahodný alt ... to Desdemona se světuje s láskou k žánřivému Othellovi:

Zda-li jsem kdy, at v myslenkách, at skutkem, se prohršela na své lásce, zda-li můj znak a sluch či jiný smysl kdy zalíbení našel v někom jiném, at útrěcha mě nezná! Nelaska je mocná, může mi i zmarit život.

leč nikdy umenšit mou lásku ... "Slyšíš?" probouzí mě ze snění manželčin hlas. "Jdeme na hřbitov a jak jsme se dohodli, vrátíme tam tuhle fotografii. Znáš Erbenovy "Svatební košile", co kdyby si paní Anna přišla v noci pro svou fotku?"

Balím do igelitového sáčku porcelánovou fotografii a pak oba vycházíme - směr bavorovský hřbitov. A tam jsme tu fotěnkou něžně položili přesně do míst, kde jsme ji našli. "Sbohem, paní Aničko, sbohem, pane Ondřeji!" rozloučili jsme se a vyšli z nejdraží zahrady do majového sluníčka.

Doma jsme si ještě otevřeli květnové číslo "Zpravodaje", ve kterém pan Karel Veselý ukončuje svou vzpomínku na Červíčkovi:

"Jsem jedním z těch, kteří jsou hrdí na to, že Bavorov byl vždy kulturním a divadelním městem, kam rádi Červíčkovi, ale i další herecké společnosti zajížděly. Snad i z této skutečnosti pramení bavorovská více než stopadesátiletá ochotnická tradice a láska k divadlu, kterou nejen já, ale i další žijící pamětníci té slavné éry "Šumavanu" nosí stále ve svých srdcích a vzpomínkách ..."

Co ještě zbývá? Snad jen zařadit onu ...

František a Milena BRZŇOVÍ

12.5 Příloha č.5 – Vzácný tiskopis týkající se kočovné divadelní společnosti Ondřeje Červíčka. Autorem je pravděpodobně Václav Vačkář.

Červíčkové .

Dle rodinné tradice pocházela větev Červíčků z Polska. Vlivem červencové revoluce v Polsku protirusku, vrcholící r.1831, praděd prohl a usadil se v Praze. Sám prý byl hudebně činný. Měl několik dětí a jeho syn Stanislav Červíček/n.? z.31.XII.1848 v Praze/pražský měšťán a soukromý učitel hudby /psal se též CZERNJCZEK-má v N.M.H y m n u s z doby kolem 1750/. Stanislav Červíček měl tři děti: Antonii Červ./1842/ Ondřeje Červíčka/1844/ a Josefa Červíčka/1846/ ČERVÍČEK, Ondřej/Budínský/, český herec a divadelní ředitel, narodil se v květnu r.1844 v Praze, jako syn Stanislava Červíčka, pražského měšťána a ^{1818/9/ Davozov} soukromého učitele hudby. Hrával již v dětských letech se svým otcem na divadle u Kajetána na Malé Straně se vedení J.K.Tyla. Necítě chuť k učitelování, k němuž byl určen, z touhy po divadle stal se statistou a členem sboru Stavovského divadla, kde občas podařilo se mu zúčastnit se i episodní úločky, již hrával, pod jménem Č a d s k ý při čes. i něm. představeních za 15 zl.stř.měsíčně. Spolu byl duší ochotnického divadla přítele Šmída v Dlouhé třídě /1860/, později zřízeného u syna divadelního vlásenkáře P. Svobody na Kampě a v hostinci na Hradčanech. "U lampy". R.1862 stal se sboristou a statistou Prozatímního divadla. Vystupoval zároveň při německých i čes.představeních společ. Sternfeldovy/Horwitzovy/ v Libni a na Smíchově" u " Eggenberka". Přímluvou Šimandlského dostal se ke společnosti Krámrově/1865/, pak Kullasově/1866-68/, kde hrál všecko: druhé a třetí milovníky i starce. Zatím seženil se s dcerou ředitele Hynka Muška, stal se členem společnosti Kozlanského, poté Vojtěšky Prokopovy, /jejíž nájemcem byl herec K. V Zahradník/, kde setrval až do r.1869 i za vedení Frant. ~~Šimandl~~ Ludvíka. Když se společnost rozpadla, přešel znovu ke Kullasovi /1869-1870/, pobyl rok u Prokopové, načež hrál po dva měsíce u řed. Szöniga. Byl angažován/1870-72/, strávil tři měsíce u Faltyse a znova pozván k řed. Braunovi. Poté stal se artistickým správcem společnosti Josefa Kullasa až do r.1876, pak Jaroslava Hofa/1877/ a vystupoval opět u Faltyse/1877-79/, který zatím udržel koncesi. Posléze připoután až do r.1882 ke společ. Vojtěšky Prokopovy, kterou řídil Josef Mušek. R.1882 obdržel vlastní ředitel. koncesi pro Čechy. Jako herec hrál nejlépe role charakterní a šarže. Z jeho rodiny byli hudecky činní: Červíček Stanislav, Č-ová Eliška, Adéla a Paula, vesměs zaměstnáni u společnosti F. Šumy, Č-ová Josefa

Hudebně činní byli:

Červíček ~~František~~, František a Jaroslav.

Červíček, František, nar. 25. III. 1880, z. 7 výborný houslista a učitel hudby.
Červíček, Jaroslav, n. sloužil u mncha vojenských hudeb,
naposledy v Jindř. Hradci u ppl. č. Nyní vv. Zasloužilý odpočinek tráví
v J. Hradci.

Všichni jsou zpřízněni s rodinou hudebního skladatele Václava Vačkáře/jejich matka, rozená Mušková, byla dcerou Josefy Muškové, rodem Lecoute z Nicy v Pruském Slezsku/a matka ženy V. Vačkáře/roz. Paitysová/byly sestry se synem V. Vačkáře/Dalibor C. Vačkář/hudební skladatelem.

* Řízení divadelní družiny předal svému synu A. Červíčkovi, který pod divadelním jménem Budinský v menších městech provozoval dramatické umění., přispívaje tak ku povznesení českého venkova.

L. Janá: Huda na Jindřichohradecku

Václav Vačkář: Dva dopisy

Frant. Červíček, učitel hudby, ~~Židlochovice~~ Židlochovice na Moravě.

Mim.-katol. farn. úřad u sv. Jakuba v Praze I.

12.6 Příloha č.6 – Fotografie⁴⁷

Ondřej Červíček.

⁴⁷ Popis jednotlivých fotografií – zleva – Ondřej Červíček, Společnost Václava Červíčka očima Ivy Hüttnerové, Divadelní společnost Anny Budínské, Divadelní společnost Václava Červíčka. Na str. 75 – zleva – Anna Budínská, Anna Budínská – Červíčková, Hermína Červíčková, Marie Červíčková.

